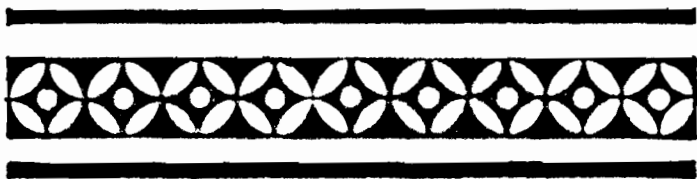

..ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ..
ՎՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1984

ԳՐԻԳՈՐԻԱ ՂԹԱՄԱՐԾԻ

ԳՄԴ 84 Հ 1

Գ 887

Աշխատասիրությամբ՝
Մ. Թ. ԱՎԴԱԼԵԵԳՅԱՆԻ.
Խմբագիր՝
Վ. ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

ԵՄՀ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Библиотека ЕГУ

143299

Գրիգորիս Աղթամարցի.

Գ 887 Տաղեր/Աշխատասիրությամբ Մ. Թ. Ավդալբեգյանի.—
Ե.: Սովետ գրող, 1984.— 120 էջ.— («Հայ քնարեր-
գություն» մատենաշար).

Ժողովածուն ընդգրկում է XVI դարի տաղերգու Գրիգորիս
Աղթամարցու բանաստեղծական ժառանգությունը:

4702080100 (55)

795 (01) 84

84 «8»

ԳՄԴ 84 Հ 1

Ար 1

© «Սովետական գրող» հրատարակչություն, կազմելու, ձևավորման,
առաջաբանի համար, 1984

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՅԻ

16-րդ դարի բանաստեղծ Գրիգորիս Աղթամարցու կենսագրական տվյալները խիստ սուղ են, մեծ մասամբ իր բանաստեղծություններից քաղված: Նա սերում է Արծրունյաց թագավորական տոհմից, Սմբատ թագավորի թոռն է և կաթողիկոսական գավապանի ժառանգական կրողը:

Իհարկե, 16-րդ դարում «թագավորական տուն» և «թագավոր» հորջորջումներն այլևս չեն ունեցել այն նշանակությունը, ինչ առաջներում: Դա ավելի ժողովրդի մեջ հայերի «անկախության» երապանքներին բավարարություն տվող բարոյական միավոր էր, քան՝ պետական-պաշտոնական ուժ:

Դեռևս Գրիգոր Բաբունուն աշակերտելու տարիներին գրված բանաստեղծության մեջ նա նշում էր.

Ի թուակահին հայոց ինն հարիւրի
Վաթսուն և հինգ տարի ւ ի նմայ անլի (1516 թ.)
Ես՝ Գրիգորիս նուաստ Աղթամարցի
Ապիկարս տեսուչ և անհիշելի...

«Տեսուչ» եպիսկոպոս է նշանակում, այդպես էլ անվանվում են եպիսկոպոսները Ներսես Շնորհալու «Թուղթ ընդհանրականում», բայց ըստ հայագետ Ներսես Ալիկյանի՝ այդ Գրիգորիս Աղթամարցու համեատ ակնարկն էր իր կաթողիկոս

լինելու մասին: Եվ իրոք, ձեռագրական տվյալները ճշգրտում են նրա կաթողիկոսական գահ բարձրանալու տարեթիվը՝ որ է 1512 թվականը: Այդ փաստը հիշատակվում է նրա բանաստեղծությունների վերնագրերում «Ի Գրիգորիս Աղթամարցի կաթողիկոսէ ասացեալ», «Տաղ Աստուածատուր Խաթայեցուն Ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ ասացեալ» կամ «Ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ Աղթամարոյ ըստ անունն երգողին» և այլն: Երկերի ստեղծման առանձին տարեթվեր են պահպանված բուն ատեղծագործությունների վերջում: Օրինակ՝

Թրիճ հայոց իճն հարիր,
Երթանասուն և երկու այլ իր (972—551 = 1523):

Բանաստեղծությունների մեջ պահպանված այս թվականներով որոշակի է դառնում Գրիգորիս Աղթամարցու ապրած ժամանակաշրջանը՝ 16-րդ դարի առաջին կես: Նրա կենսագրության վերջին տվյալը վերաբերում է 1544 թվականին, երբ նա դեռևս կաթողիկոս է հիշվում: Թե դրանից հետո քանի՞ տարի է նա ապրել, ձեռագրերը ոչինչ չեն ասում:

Իր ապրած ժամանակաշրջանի՝ թուրք-օսմանյան ասպատակությունների, ավերածությունների ու շահատակությունների մասին բանաստեղծն ինքը շատ հակիրճ գրել է.

Հագարացիք օրիճօք թիր,
Զագզս խանձեն որպէս ըգհուր...

Սա նշանակում է, թե օտար տիրակալներն իրենց թյուր (ոչ քրիստոնյա) օրենքներով մեր ազգը հրի են մատնել, խռացնելով այն իրադրության պատկերը, որ մանրամասն ու հավաստի նկարագրում են ձեռագիր հիշատակարաններն ու պատմագրական հուշարձանները: Եթե սրան ավելացնենք

նաև ժողովրդի ուսերին ծանրացած հարկային լուծն ու կրոնական հալածանքները, ապա պարզ կլինի հայ ժողովրդի վիճակը Գրիգորիս Աղթամարցու ապրած ժամանակաշրջանում: Նույնպիսի փոքրիկ, բայց դիպուկ արտահայտություններ ենք գտնում նրա բանաստեղծություններում իր հետագա տարիների աստանդական կյանքի, բեկված սրտի ու հոգեկան տառապանքների մասին:

Երգեմ ձայնիս ցրադէ,
Մոլորական եմ ի տանէ,—

գրել է ընկերոջը՝ Հովսեփ Աղթամարցի նկարչին ուղղված իր նամակ-բանաստեղծությունում: Իսկ ուսուցչին՝ Գրիգոր Բաբունուն, ձոնված տաղում բացվում է ամէլի.

Որպէս զջուր գնամ ես,
Ի տեղ դադար չտոնեմ ես,
Ղարիպ կեցօք շրջիմ ես,
Կեանքս է հարամ, թէ գիտես:

Եվ իրոք, նրա ձեռագրերը մեզ տանում են դեպի Աղթամար, Մեծոփ, Արճեշ, Ուռնկար, Վարազ վանքերը, ուր «թափառնիկ» կյանքով տարբեր վայրերում ծվարած բանաստեղծկաթողիկոսը մատյաններ է արտագրում, ձեռագրեր նկարապարդում: Ձեռագրերում պահպանված են Աղեքսանդր Մակեդոնացու կյանքի նկարապարդված պատմության օրինակներ, որոնք հաստատապես Գրիգորիս Աղթամարցու գրչին են պատկանում. այդ նշված է կամ նկարների կողքին կամ գրքերի հիշատակարաններում:

Բայց ամենից ամէլի Աղթամարցին բանաստեղծում է՝ երգում սեր ու խաղաղություն, զարուն ու բնություն, աստվա-

ծաշնչական «Երգ երգոցի» հարասության մեջ դնելով հոգու սեփական ջերմությունն ու կյանքի ծարավը:

Ուսումնասության շրջանում գրված Աղթամարցու տաղերը ներկայացնում են այն միջավայրը, հոգեբանությունը, բարքերն ու գրական ավանդույթները, որոնցում ձևավորվել է երիտասարդ բանաստեղծը: Նրա վաղ շրջանի ստեղծագործություններին բնորոշ են միջնադարյան-կրոնական մտածողությունն արտահայտող գաղափարներ, որոնք համահնչուն են մեր շատ տաղերգուների ստեղծագործություններին: Դրանց նյութն է մարդու մեղսականության գաղափարը («Եղուկ ու հապար մի վայ»), աստվածածնին նվիրված փառաբանությունը («Անեղին տաճար»), վարքագրական հերոսների մեծարումը («Ոտանաւոր, զվարս Մարինոսի ճգնավորին», «Տաղ Աստուածատուր Խաթայեցուն»), մտերիմներին ուղղված անձնական քնարերգական պոռթկումները («Գանգատ առնեմ սիրով զքեզ», «Այբէն մինչև ի Քեն քէնէ գանգատիմ ես») և այլն:

Նույնիսկ այս շրջանի ժառանգության մեջ արդեն նկատվում է մի հատկություն, որ հետագայում պետք է դառնա Աղթամարցի բանաստեղծի հեղինակային դիմանկարի բնորոշ առանձնահատկությունը՝ արտաքին պարպության մեջ ասելիքի անհատակությունը. այդ է պատճառը, որ նրա շատ ստեղծագործությունները մինչև օրս իրենց բովանդակությամբ մասնագետների վեճի առարկա են մնում կամ, առնվազն, տարբեր մեկնաբանությունների արժանանում: Թերևս այստեղ զգալի դեր են խաղացել նրա երիտասարդական պայտն ընկալումների և կաթողիկոսական դիրքի հակադրությունը. անմիջական պագումների պոռթկումներ, միաժամանակ՝ մշուշապատ, սքողված ակնարկներ. ահա դրանցից մի նմուշ.

Գանգատ առնեմ սիրով քեզ,
Թէ միտ դնես ու լըսես,
Ջծառայս քո անտես չառնես,
Զխորհուրդ սըրտիս յայտնեմ քեզ:

Ռաբունաբար խրատես,
Զյիմարս ի յիմաստ ածես,
Զցրունայս դարձեալ ժողովես,
Թևօքդ քո ամփոփես:

Մեմ է ուղղված զգացմունքը. կնո՞ջ, ուսուցչի՞ն, ընկերո՞ջը: Որոշ դեպքերում դա մոտավորապես որոշակիանում է կա՛մ ակրոստիքոսով, կա՛մ վերնագրով, կա՛մ էլ բանաստեղծության մեջ՝ կոչական դիմումով: Իսկ որոշ դեպքերում, ինչպես օրինակ «Ծաղկունքն ասեն՝ Հերիք արա» տաղում վարդի ու բլբուլի սյուժետային պատմության մեջ բանաստեղծի ենթատեքստը մնում է անորոշ ու մշուշապատ:

Թվում է, թե դա որոշակի սիրավեպ է: Սակայն տաղի սիրային ընդհանուր տրամադրության մեջ բացառված չէ տեսնելու նաև հայրենիքից քշված ու վտարանդի բանաստեղծի կակիծը:

Այս դեպքում բլբուլը հեղինակ պիտի դիտել, իսկ վարդը՝ Հայրենիք: Ուր էլ ապաստանել է բլբուլը, կսկծացել է նրա հոգին և տեղից տեղ թափառելով՝ հանգիստ չի գտել:

Տաղի հայրենաբաղձության մի կո վան կարող է ծառայել նրա կտրուկ վերջաբան երկտողը՝ երկիրը «հազարացոց» ձեռքին խանձված լինելու մասին: Եթե նույնիսկ «Ծաղկունքն ասեն՝ Հերիք արա» տաղում Գրիգորիս Աղթամարցին չի այլաբանել հայրենիքն ու նրա նկատմամբ ունեցած իր վերաբերմունքը, այլ մարդկային սիրո պատմությունն է արել, ապա, միևնույն է, դրանով նա ստեղծել է մի երապային բնաշխարհ,

որ հակադրված է առկա իրականությանը: Սա մի տեսակ հրաժարումն է այդ դառն իրականությունից, յուրատեսակ փախուստ՝ ոչ թե մոլեռանդ հավատից ու մեղքերի ծանրությունից, այլ ապգային ահավոր սպանդից թելադրված: Այդ երազանքը մարմնավորում էր Աղթամարցու ժամանակաշրջանի մարդկանց տենչանքը խաղաղ կյանքի, սիրո ու երջանկության մասին:

«Ծաղկունքն ասեն՝ Հերիք արա» տաղը ուշագրավ է գեղարվեստական մի շարք առանձնահատկություններով. այն գրված է յամբական պարզ տողերով, հանգերը փոփոխվում են յուրաքանչյուր տան մեջ, քանի որ տաղը տնավերջ տառերով այբուբենն է հողում: Բանաստեղծության լեզուն մյուսներից տարբերվում է իր շարահյուսությամբ, բարբառային ձևերի ավելի հաճախակի գործածությամբ:

Նշված տաղը մեկ օգնում է Աղթամարցու միևնույն շրջանի ստեղծագործության մեջ տեսնելու երկու տարբեր բնույթի գործեր, մի խումբ, որ հարապատ է ժամանակի հոգևոր գրականությանը (գրաբարյան բառապաշար, հոգևոր երգերում ընդունված ոճեր ու թեմայի որոշակիություն), մյուս կողմից՝ տիպիկ տաղերգական, նույնիսկ աշուղական երգերը հիշեցնող ստեղծագործություններ (միջին հայերեն, ժողովրդական պարսկաբանություններ, տաղաչափական մատչելի ձևեր, թեմայի ալլաբանական դրսևորում):

Հետազայում միևնույն պագումներն ստանում են բանաստեղծական նոր որակ՝ ուղղակի պատկերների խորքում թաքնված վերացական ենթիմաստ, որն ընդլայնում է թեմայի ընկալման սահմանները: Այդ վերացականությունը ամենից ավելի երևան է եկել «Դու ես յԱդինայ դրախտէն», «Արեգակնափայլ գեղով լի լուսին», «Դու դրախտ Եդեմայ», «Դու ես արե-

գակ, լուսին ի լուման», «Աստուածանկար պատկեր յօրինեալ» և այլ տաղերում, որոնք բացահայտում են Աղթամարցու ստեղծագործության այդ ուշագրավ առանձնահատկությունը: Նրա տաղերում հաճախ հանդիպող գունագեղ նկարագրությունները, պատկերավոր բնութագրումներն ու հուլաթաթավ արևելյան Վուգորդությունները, չափազանցական ոճերը միշտ չէ, որ առ կինն ունեցած զգացման արտահայտություններ են, այլ, երբեմն, բանաստեղծական հնարանք, որ կիրառում է նա այս կամ այն մտերմի՝ ուսուցչի, ընկերոջ կամ նույնիսկ օտարի նկատմամբ: Դրանք ներբողական դրսևորումներ են՝ ոճավորմամբ սկիզբ առած նաև զանձագրական կամ շարակա-նային ակունքներից:

Աղթամարցու ստեղծագործությանը հատուկ է միջնադարում սիրված ալլաբանությունը, որ փոխարինում է անորոշ վերացական դրսևորմանը և հնարավորություն տալիս ստեղծագործությունն ընկալել թե՛ իր ուղղակի իմաստով, թե՛ ալլաբանական մտքով: Այդպիսիներից են «Ահա այգիք մեր ծաղկեցան», «Գարունն երեկ», «Յետ գնալոյ վարդին» տաղերը:

Հայ տաղերգուներից ամենից ավելի Աղթամարցուն են վայելում Մ. Աբեղյանի այն խոսքերը, թե «Հետագայում (Կոստանդին Երզնկացուց հետո) ևս ալլաբանության են դիմում բանաստեղծները, այդ ոչ թե նրա համար, որ թույլատրված չէր բացահայտ երգել, այլ, որ ալլաբանական ձևը դուր էր գալիս կրոնավորներին»: Նշանակում է՝ ալլաբանությունը ժամանակի ընդունված հնարանք է եղել, մտածելու և բանաստեղծելու մի ձև, որ շատ հրապուրել է նաև Աղթամարցուն: Բայց Աղթամարցու ալլաբանությունը չափերից չէր անցնում: Բայց Աղթամարցու ալլաբանությունից այն բանով, որ, եթե, ասենք, Կոստանդին Երզնկացին որոշակի նշում էր իր ալլաբանու-

թյան բովանդակությունը, թե վարդ ու բլրուկի սիրավեպի մեջ «մի ի մարմին հասկանայք, այլ՝ հոգևոր», ապա Աղթամարցին ոչ միայն որոշակի չի դարձնում այդ, այլ, ընդհակառակը, կարծես դիտմամբ այնպես է հորինում տաղը, որ որոշակիությամբ չսահմանափակվի նրա ներգործության աստիճանն ու շրջանակը:

Ինչպես Գրիգոր Նարեկացին, չորոշակիացնելով մեղքի գաղափարը, Ողբերգության մատյանում հնարավորություն էր ստեղծում միջնադարում ապրող ամեն մի անհատի համար՝ տեսնելու սեփական մեղքի հիշատակություն ու բռնելու ապաշխարանքի ուղին, այդպես էլ Գրիգորիս Աղթամարցին երգում էր այնպիսի այլաբանությամբ, որ և խստաբարո կրոնավորն իր հոգու համար նյութ գտներ, և՛ պանդուխտը՝ մխիթարություն, և՛ սիրահարը՝ ողջակեպ սիրտ:

Աղթամարցու ստեղծագործությանը հատուկ է բազմաձայնությունը, ինչպես լինում է երաժշտության մեջ: Մեկ թեմա չէ, որ ծայրեծայր ու որոշակի վարզանում է, այլ հույզերի ու թեմաների մի խաչաձև միահյուսում, որ մի կողմից դժվարացնում է երկի անմիջական ընկալումը, բայց մյուս կողմից՝ պատճառ է դառնում ընթերցողի յուրօրինակ ընկալման: Այս մի կողմից վկայում է Աղթամարցու բանաստեղծական հմտությունը և մյուս կողմից՝ բացահայտում ժամանակի պատմահասարակական կյանքի բարդությունն ու գաղափարական խմորումների առկայությունը:

Եվ որքան էլ Աղթամարցին իբրև կաթողիկոս ցանկանում էր քողարկել իր երկերի աշխարհիկ շունչը, միևնույն է, նրա տաղերը մեծ մասամբ ընկալվում էին իբրև աշխարհիկ պագումների արտահայտություններ:

Տաղարաններից վաղուց արդեն դուրս էին եկել և ժո-

ղովրդի մեջ մտել Ֆրիկի, Երզնկացու, Կեչառեցու, Թլկուրանցու, Նաղաշի երգերն ու սիրո տաղերը: Նույն տաղարաններն էին ներթափանցել ժողովրդական սիրո հայրենները: Աղթամարցու նույնիսկ կրոնական տաղերն ասողը կամ լսողը միշտ կարծելու էր, թե նա էլ «ի մարմին» է երգում: Այսպես ընկալելու շատ հիմքեր էին տալիս այդ տաղերը. նրանք հազեցված էին հուլիով, մարդկայնությամբ, սիրով դեպի մարդը, բնությունն ու կյանքը: Խաղաղ կյանքի կարոտ մարդը Աղթամարցու նույնիսկ ալլաբանված զարնան ու վարդի մեջ պիտի տեսներ իսկական զարուն, կատարյալ սեր, մարդկային կարոտ:

Այդ էր տեսնում միջնադարյան մարդը նաև մեր տաղերգության գոհարներից մեկի՝ «Յամէն առաւօտ և լոյս» տաղում, որը նախորդների նման բազմանվագ է իր ալլաբանությամբ:

Ամեն օր արևածագին, երբ քնից արթնացած քնարական հերոսը լսում է պարտեպից դալլալող սոխակի երգը, այդ ընդունում է իբրև մահվան հրավեր:

Յամէն առաւօտ և լոյս
Գարրիէլն ասէր Ռոգոյս.
«Արի՛, ե՛լ ի յայս այգոյս»,
Այս իմ նորատունկ այգոյս:

Այգին ցանկով ու հնձանով Աղթամարցու ստեղծագործության մեջ կրկնվող մի սիրված պատկեր է, որ խորհրդանշում է կյանքը: Բանաստեղծության փիլիսոփայական-խոհական առանցքն այն է, թե մահը մարդուն ուղեկցում է ծննդից ի վեր, որ նա միշտ պետք է պատրաստ լինի դիմավորելու մահվան՝ միջնադարյան այն ըմբռնումով, որ մաքրագործված լինի մեղքերից և պատրաստ՝ կանգնելու ահեղ դատաստանի

առաջ: Պարտեպը մարմինն է, ծաղիկները՝ մարդու գեղեցիկ արարքները, փշերը՝ նրա մեղքերը:

Միջնադարում ընդհանրացված այս գաղափարը տաղում ստացել է նոր երանգ ու բովանդակություն: Այլևայլ հույզերից ավելի այստեղ հնչում է մարդկային կյանքի կարճատևության ողբերգությունն՝ ի հավաստումն այդ կյանքի սիրո ու փառաբանության:

Ինչպե՞ս ելնեմ ի յայգոյս..
Քար եմ քերեր սարերոյս,
Փուշ եմ կրեր ձորերոյս,
Պատ եմ բոլորեր այգոյս..
Դեռ չեմ կերեր ի պտղոյս,
Կասե՞ն թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Բայց որքան էլ ծանր է մարդու համար աշխարհը թողնելը, որքան էլ տառապալից է մահվան գաղափարը, այդ անխուսափելի է:

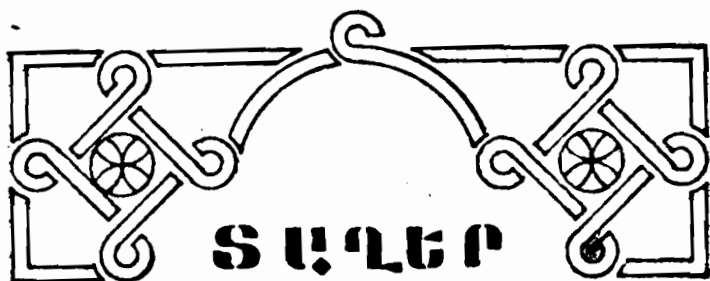
Հոգին մարմնից անջատվելուց հետո, մարդու կյանքի կարճատև ընթացքն ավարտելուց հետո էլ շարունակվում է կյանքը՝ իր բնական ճանապարհով և, ինչպես իր կենդանության օրոք, մահից հետո էլ առանց այգեպանի հարատևում է կյանքը:

Այստեղ արտահայտված է քրիստոնեական հավատով ու բարոյականությամբ սնված միջնադարյան մարդու և՛ սերը կյանքի նկատմամբ, և՛ սիրո անհագուրդ ծարավը, և՛ ամիստասանքը գեղեցիկը թողնելու համար, և՛, միաժամանակ, հավատն ու երկյուղը հանդերձյալ կյանքի հանդեպ: Բայց այս բարդ հանգույցը բանաստեղծի գրչի տակ վեր է ածվել կյանքի գովերգի և իր տրամադրությամբ հաստատել կյանքը՝ կամա թե ակամա հակադրելով երկնային գերադասության ու հանդերձյալ կյանքի գաղափարին:

Իր տաղերի բազմահարուստ ձևերով և կյանքի նուրբ զգացողությամբ Աղթամարցին նորի արտահայտիչն է եղել միջնադարյան հայ գրականության մեջ: Չբավարարվելով անցյալի ժառանգության օգտագործումով, նա հարստացրել է իր ստեղծագործությունները արտահայտչական նորանոր հնարանքներով, ավելի սերտորեն մոտենալով ժողովրդական ոգուն: Անգամ ոտանավորի կառուցման ավանդական ձևերում (ակրոստիքոս) նա հետևել է լեզվի ժողովրդական՝ բարբառային հնչմանը, ի տարբերություն այլ տաղերգուների գրաբարի հրնչունական համակարգի օգտագործման:

Սակայն Աղթամարցու ուժն ու հմայքը նրա ընդհանրացման կարողությունն է, նեղ անձնականը համընդհանուր դարձնելու վարպետությունը: Նրա տաղերում ոչ այնքան բանաստեղծին առիթ տվող մասնակի փաստը կամ մարդկային հույզերի զգացումն է վերարտադրված, որքան դրանց ընդհանրացված դրսևորումն առհասարակ: Նրա սիրո և մտածումի ելեջների մեջ ետ է մղվում բանաստեղծի «ես»-ը՝ ապարեկ տալով համամարդկայինին:

ՄԱՅԻՍ ԱՎԴԱԼԲԵԳՅԱՆ

1

ՏԱՂ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՂԹԱՄԱՐՅՈՅ Է

Եղուկ ու Բազար մի վայ,
Որ մեղօք եւ աղտեղացայ,
Ղեկօք եւ ի ծով իջայ
Եւ հողմով չարին վարեցայ:
Կանգնեալ դիտելով ծանեայ,
Զերծելոյ հընար իսկ չըկայ:
Եւ եմ մոլորեալ ծառայ,
Զիս գերեալ չարըն սատանայ:
Լուսով քո յիս ակնարկեա՛,
Զխաւարեալըս լուսաւորեա՛,
Ինձ յոյս և ճարակ չըկայ
Ելանել ուստի եւ անկայ:
Գերի ւ անիմաստ ծառայ,
Մ' երկմըտեր, աներկբա յուսա՛,

143299

Բամից խընամողն է նա,
Զգերելոյ դարձըն կամենայ:
Իսկ դու ի մեղաց գըղջա՝
Եւ յուսով ի նա հաւատա՝,
Գըթած ւ ողորմած է նա,
Զմաքսաւորն և գպոռնիկն յիշեա՝:
Որ և նոյն աստուածն է նա,
Ամենի գղչալն աղերսայ,
Բամից բոլորից արքա,
Զսառնացեալս ի սէր քո վառեա՝:
Իսկ եւ յանցաւոր գըտայ,
Զի ի քէն մեղօք հեռացայ:
Սիրով զիս ի քեզ կապեա՝,
Զիս արժան տեսոյդ քո արա՝:
Նաև եղկելոյս գըթա՝,
Անառակ որդոյս ողորմեա՝:
Ահա ի քէն մերժեցայ
Եւ ըզգութ սիրոյդ մոռացայ.
Սովամահ եղեալ շրջիմ,
Յագարակ դիացըն ընթացայ.
Եւ արդ ճըշմարիտ ծանեալ
Զիմ մեղաց մուրհակն ընթերցայ.
Լերինքդ ի կշռել կուգայ
Եւ մեղաց իմոց թիւ ոչ կայ:
Է՛, ողորմելի ծառայ,
Զքեզ յանձն աստուծոյ արա:
Թէպէտ քո չարիքն յուով,
Որ թըլով ի հաշիւ չըկայ,
Վերստին մեղաց թափեա՝

Եւ յուսով դու խոստովանեա՛.
 Ի կոյսն ապաստան լե՛ր դու
 Եւ նովաւ զաստուած աղաչեա՛,
 Նշանաւ խաչի նորա
 Անդադար զքեզ տեսունագորեա՛.
 Զըրօքըդ զիս ոռոգեա՛,
 Զի տապօք չարին չորացայ:
 Կարկամեալ մեղօք մեռայ,
 Վերըստին, տե՛ր, զիս նորոգեա՛,
 Դու զիմ ցաւս ապաքինեա՛.
 Բաջ բըծիշկ Յիսուս, ողորմեա՛
 Եւ քեզ փառք այժմ և սպա,
 Անզըրաւ կենօք յարակայ:

2

Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՅՈՅ ԱՐԱՐԵԱԼ ՈՏԱՆԱԽՈՐ ԶՎԱՐՍ ՄԱՐԻՆՈՍԻ ԺԳՆԱԽՈՐԻՆ

Անծին և անըսկիզբն է հայրն երկնային,
 Որդոյ պատճառ ծնընդեան անծամանակին.
 Բըխումն անքըննաբար, ճըշմարիտ հոգին
 Ի կերպն իւր ըստեղծեաց զԱդամն առաջին:
 Փառօք զնա զարդարեաց և եդ ի դրախտին,
 Պատուէր երեսո նմա և կընոջ նորին՝
 Յամենայնէ ուտել պատուիրեաց նոցին,
 Բաց ի ծառոյն միոյ քարոյ և չարին:
 Յորժամ անցաւ Ադամ զպատուէրն արարչին

Եւ զմահաբեր պըտուղըն ճաշակեցին,
 Եւ մերկ և խայտառակ զինքեանըս տեսին
 Յանապական լուսոյն, որ զգեցեալ էին:
 Մահու գըրաւեցան, զի զպատուէրն անցին,
 Ի տրտմութեան հովիտըս նոքա մըտին,
 Եւ քրտամբք երեսաց ըզհրամանն առին
 Վաստակել զերկիր և ուտել զբերս նորին:
 Աստուածըն մարդասէր և հայրն երկնային,
 Որ ոչ անտես առնէ զգործս իւրոյ ձեռին,
 Զծոցածինն առաքեաց յերկիր ըստորին՝
 Մարմին անապական էառ զմարդկային:
 Ըզգործըս կատարեաց միածին որդին,
 Առաքելովքն որսաց զազգըս մարդկային,
 Ոմանք զփառս աշխարհիս ունայն խտտեցին,
 Զինչս և զըստացուածս աղքատաց տուին:
 Եւ շատք զհալածանս կամաւ յանձն առին
 Եւ զարիւնս իրեանց ի յերկիր հեղին.
 Եւ դառըն տանջանացըն համբերեցին,
 Ռապէս զոսկի ի բովըս քըննեալ գըտին:
 Իսկ կէսքըն կուտութեամբ զանձինս պահեցին,
 Ի յայրս և ի փապարս լերանց բնակէին,
 Սովով և ծարաւով զանձինս մաշեցին,
 Ըզցայգ և ըզցերեկ աղօթս առնէին:
 Անտես ի մարդկանէ անդադար ճըզնէին,
 Ուրախութեամբ վըշտացըն համբերէին,
 Բազում և անհամար են գունդըք սոցին,
 Որ ոչ ճառել կարէ լեզու հողածին:
 Զոր օրինակ աստեղք երկնից ոչ թուին,
 Այնպէս գունդըք սրբոցն ի յեկեղեցին,

Յորոց և ի բազմաց մինն այս գովելին՝
Սուրբ կոյսըն Մարինոս, դուստր Ներգիճէին:

Այր մի աշխարհական և յոյժ մեծատուն,
Բնութեամբ էր ողորմած ւ աստուծոյ սիրուն,
Այրս այս փառաւորեալ Ներգիճէ անուն,
Մեռանի կին սորա կամօքն աստուծոյն:
Դուստր մի մընաց սոցա Մարիամ անուն,
Որ էր խիստ գեղեցիկ, խոհեմ ւ իմաստուն.
Բնութեամբ էր սրբակեաց և մըտօքն արթուն
Եւ էր յոյժ սիրեցեալ յաչս ամենեցուն:
Խորհեցաւ հայրն ի միտս ւ ասաց սուրբ կուսին,
Թէ՛ Առըն տաց ըզքեզ ըստ կամաց քոյին,
Եւ ինչք, և ստացուածք իմ ընդ քեզ լիցին,
Եւ ես երթայց ի վանք մի յանապատին:
Յայնժամ պատասխանեալ բանից ծընօղին
Ողջախոհ սուրբ տըղայն և իմաստիւք լին.
— Կեցուցանել կամիս ըզհոգի քոյին
Եւ զիմս կորուսանել թուլութեամբ քոյին:
Վամիս դու վայելել ի յանճառ բարին,
Անանց կենօք հըրճուիլ ի փառս արարչին,
Որպէս որ խոստացաւ յԱւետարանին,
Եւ զիս միայն զըրկես. այդ անհընարին:
Ասէ Ներգիճէնս, հայրըն սուրբ կուսին.
— Ապա զի՞նչ արարից վասըն քո անձին:
Ասէ.— Տար զիս ընդ քեզ ի յանապատին,
Յոր վայր և երթիցես, գամ ըզհետ քոյին:

Ներգիւնէն աւէ, թէ՛ Այդ ոչ լինին,
 Զի դու ես գեղեցիկ և պատուական կին,
 Եւ ես ի յարանց վաճառ երթամ առ նոսին,
 Եւ ասացեալոյ քո բընաւ ոչ լինին:
 Պատասխանի երեսն նա իր ծընօղին.
 — Գերծեալ զգլուխս,— աւէ,— դու վասն արարչին,
 Ըզգեստ ինձ առնացի զգեցո իմ անձին,
 Եւ յանձն առնեմ ես զիս կամաց արարչին:
 Եւ նա, որ պահապան իր յուսացողին,
 Նա պահեցէ ըզիս յորսողէ չարին
 Եւ յաջողէ ըզգործս իմ ի վարըս բարին
 Եւ առաջնորդեցէ ի յերկինս վերին:
 Յայնժամ հաճոյ թուեցաւ բանըն տըղային.
 Ներգիւնէն արար ըստ կամաց նորին.
 Բաշխեաց զինչս ամենայն կարօտեալ անձին
 Եւ ի յերկինս գանձեաց, որ ոչ պակասին:
 Ելեալ ողի անկեալ վանք մի գընացին,
 Եղեն կըրօնաւորք ի սէր անմահին.
 Փոքրեալ զհերս Մարիամ և սըքեմ առին
 Մարինոս, Եւգինոս զանուանս ասացին:
 Աճէր օր ըստ օրէ Մարինոս կուսին,
 Ի վարըս ճըզնութեան կըրթէր սրբութին,
 Յետ հինգ ամաց փոխի հայր Մարինոսին՝
 Բարի վարութ կեցեալ Եւգինէոսին:
 Իսկ Մարինոս մըրցեալ ի վարըս բարի
 Եւ ելն քան ըզես յաւելոյր ի նմին,
 Ծըզներն նա անդադար որպէս զանմարմին
 Անխախտ սրբակրօն և առաքինին:
 Կրօնաւորք ոխտին յոյժ զարմանային

Վասըն չգալոյ մօրուացըն Մարինոսին,
 Զի բառքն էր նրբաձայն, ներքինի ասին,
 Հասակն էր փոքրագոյն, այնու ստուգէին:
 Եւ հայր վանացն ասաց.— Առաւել ճղգնի,
 Վասն այն է նրբաձայն և մօրու չունի:
 Եւ սուրբըն Մարինոս փոյթ ի կոչնակի,
 Արագահաս ծառայ ի յերթնեկի,
 Ամենեցուն հնազանդ և լըսող լինի,
 Անտըրտունց ւ անվեհեր ի գործ աշխատի:
 Լըցեալ էր բարութեամբ կոյսըն գովելի,
 Զի էր ամենայնի գործովքըն բարի:
 Յաւոր միում հրաման ի հօրէն առին
 Երեք կըրօնաւորք հետ Մարինոսին,
 Ի պէտս կարեաց վանացն ելեալ գընացին
 Եւ ի ճանապարհին պանդոկ մի իջին:
 Գիշերն անդ օթեցան մինչ յառաւօտին
 Եւ վաղվենէ ելեալ լուսով գընացին.
 Ուր և առաքեցան ի պէտս ինչ գործին
 Դարձան ի վանս իւրեանց, ուր գնացեալ էին:
 Եւ յայնմ գիշերին, ուր եղբարքն էին,
 Զօրական մ' էր իջեալ ի յայն պանդոկին:
 Նընջեաց նա ընդ դըստեր պանդոկապանին
 Եւ լըդացոյց ըզնա յագդմանէ չարին:
 Եւ, յորժամ ազդեցաւ պանդոկապանին
 Խոշտանգեալ նա զդուտրն վասըն չար գործին,
 Թէ՛ Ո՛վ ապականեաց զկուսութիւն քոյին,
 Ասա, զի գիտացից ըզգործող չարին:
 Ասաց թէ՛ Աքեղայքն, որ առ մեզ իջին,
 Մինն, որ էր մանկագոյն Մարինոս ասին.

Նա չար բանիք պատրեաց զիս այն չար ոգին
 Եւ նա ննջեաց ընդ իս յայնրմ գիշերին:
 Եւ յարուցեալ գընաց պանդոկապանին
 Ի վանքըն բարկութեամբ սուրբ Մարինոսին.
 Զհայրըն թըշնամանէր, զմիաբանս նորին՝
 «Պոռնիկ, պեղծ, խաբէբայ» ասելով նոցին:
 Ասաց հայրըն վանաց պանդոկապետին,
 Թէ՛ Ի՞նչ վընաս եհաս ի մէնջ քո անձին
 Կամ տան և ընտանեաց և ընչից՝ քոյին,
 Ընդէ՛ր թըշնամանես ըզմեզ զայրագին:
 Թէպէտ եմ անարժան ես ի մէջ սոցին,
 Այլ արեղայքս հաճոյ ծառայք եմ փրկչին,
 Եւ զիս՝ որ իշխես դու հայհոյել զնոսին,
 Որք եմ իբրեւ հրեշտակ ամենակալին:
 Յայնժամ պատասխանեալ պանդոկապետին.
 — Ո՛ր է այն Մարինոս արեղայ քոյին,
 Որ օթեցաւ առ իս ի յիմ պանդոկին,
 Սիրով մեծարեցաք ի յարկըս ներքին:
 Ըզդուստրն իմ յղացոյց. ի յայն գիշերին,
 Զիս ատելեաց իմոց արար նախատին,
 Եւ սիրելեաց իմոց տըրտմութիւն հասին,
 Եւ թըշնամիքս ամէն զիս ալպանէին:
 Իսկ Մարինոս չէր անդ յայն ժամանակին.
 Եւ հայրն, ասաց, թէ՛ Գայ, գանեմ սաստկագին,
 Ի վանացս արտաքսեմ ըզնա տըրտմագին,
 Որ դու կըս լըսես զհամբաւ նորին:
 Եւ ի տուն իր դարձեալ պանդոկապետին,
 Եւ եկըն Մարինոս, հայրն եհարց նըմին,
 Թէ՛ ննջեցէ՛ր ընդ դատեր պանդոկապետին.

Եւ նա խոնարհութեամբ կալաւ ի յանձին:
 Եւ ի հօրն յոտքն անկաւ սուրբըն լալագին,
 Ասաց թէ՛ Մեղայ, հայր, յաղթեաց թըշնամին,
 Գործեցի զչարըն զայն կամօք քանսարկոյին,
 Դու ծանր ապաշխարանք դիր իմում անձին:
 Եւ հայրըն յոյժ գանեաց ըզնա խըստագին
 Եւ ի վանացն եհան՝ ասելով նրմին.
 — Եղաք վանօրէից ծաղր և նախատին,
 Զիա՞րդ կստարեցեր զցանկութիւն չարին:
 Եւ նա երթեալ նըստաւ ի վերայ վիմին,
 Որ էր հանդէպ վանաց չարեմըտեան դին,
 Կատարելով անդէն զաղօթս ըստ կարգին
 Ուրախութեամբ կըրէր ըզվիշտս ի յանձին:
 Ապա երթեալ եղբարցն խող մի շինեցին,
 Զտեղի առեալ եկաց ի յայն խըրճըթին:
 Եւ յորժամ ցընկնեցաւ վաւաշտուն այն կին,
 Զտըղայն տարաւ ի վանս պանդոկապետին:
 Տեսեալ ըզՄարինոս արտաքոյ ուխտին,
 Ընկեց զտըղայն ի գոգըն համբերողին
 Եւ ասաց՝ Առ գորդիդ, զչար սերմըն քոյին,
 Զգաւակըդ քո սըն՝ ի քեզ նախատին:
 Իսկ Մարինոս առեալ զտըղայն ի յանձին
 Տանէր նա ի կանայս, զի ըստին տացին,
 Եւ ի հովուացն առնոյր կաթըն տըղային.
 Եւ յետ տարոյ միոյ զնա մըկըրտեցին,
 Սըրապիոն անուն նըմա կոչեցին:
 Եւ կաթն էր ոչխարաց կերակուր տղային.
 Այնպէս սնոյց զմանուկըն զամս երեքին
 Անձանձիր ւ անտըրտունց պահէր զպատանին:

Եւ յետ երից ամաց եղբարք ժողովին,
 Միաբան գան առ հայրն և զայս ասացին.
 — Թէ ոչ դարձ լինիցի վաճառ Մարինոսին,
 Եւանեմք մեք ամենքս ի վաճառք քոյին:
 Եւ հայրըն հրամայեաց՝ գնացեալ և բերին.
 Եկեալ անկաւ ի յոտս հօրըն սրբութիւն,
 Եւ հայրն ասաց թէ՝ Չես արժան սուրբ յարկին,
 Միայն ի վանքոս մո՛ւտ, ըստ խնդրոյ սոցին:
 Մարինոս ոչ կամէր ըզկեալն իր ուխտին,
 Ասէր թէ՝ Թոյլ տուք ինձ մընալ յիմ խըղին,
 Զի չեմ ես արժանի կոխել զչեմս ուխտին:
 Այլ բռնութեամբ ըզնա ի վանքըն մտնին.
 Զանարգ և ըզխիստ գործ հայրն ետուր **Արմին,**
 Ուրախութեամբ տանէր նա ամենայնին,
 Բարի ամօք կեցեալ նա ի սպաս ուխտին,
 Համբերող նահատակն և յոյժ գովելին:
 Յաւոր միում տեսեալ երազ սուրբ կուսին՝
 Այր մի լուսապայծառ, զի ասէր **Արմին.**
 — Եկ ի հանգիստըն քո պատրաստեալ տեղին,
 Զոր յաստուծոյ տուաւ քեզ անանց բարին:
 Վասըն համբերութեան ճշգնութեան քոյին,
 Յարագուարն բերկրեցցիս ի տես արարչին,
 Եւ տեսոն ազնիւ ծառայ, շահող քանքարին,
 Ե՛կ, մո՛ւտ ի յառազաստ անմահ փեսային:
 Ելեալ խողն իր գընաց, որ էր ի վիմին,
 Եւ անդ անկաւ հիւանդ ի կարծր անկողին,
 Եւ յետ երից ատուրց հանգեաւ սրբութիւն,
 Եւ ոչ ոք զնա գիտաց, մինչ լայր պատանին:
 Եւ գընացեալ տեսին ըզերանելին,

Ազդեցին հօր վաճաճն՝ զմեռանիլ նորին.
 Ասաց թէ՛ Անարծաւ եմոյտ տաճարին,
 Վասն այն պատուհասեալ մեռաւ փութովին:
 Եւ հայրըն հրամայեաց, հանեալ թաղէին,
 Գնացեալ ըստ օրինին զնա պատանէին,
 Որպէս կրօնաւորաց օրէնն ըստ կարգին,
 Եւ ի զըսպելն ըզնա տեսին՝ զի էր կին:
 Ահիւ ապուշ մնացեալ և զարմանային,
 Դառըն հեծեծանօք յոյժ հառաչէին
 Եւ զնացեալ ողբով առ հայրն ասէին.
 — Մեղար դու աստուծոյ, փորձանք քեզ հասին,
 Ընկեցեր և ըզմեզ ի մեղըս քոյին:
 Հայրըն զահի հարեալ և ասաց նոցին.
 — Զի՞ է, ընդէ՞ր, որդեակք, ողբայք տըրտմագին:
 Ապա նոքա ասեն՝ Մարինոսն է կին:
 Եւ հայրըն զարհուրեալ յարուցեալ զնացին,
 Անկաւ ի վրա ոտիցն՝ նուաղէր հոգին,
 Կոծէր զանձն և փետէր զմօրուսն ընդ հերին
 Եւ հարկանէր զգլուխն ի քար և ի գետին:
 Եւ գիրկս արկեալ զոտից սրբութիոյ կուսին
 Եւ ասէր՝ Թաղեցէք և զիս ընդ սըմին,
 Զի զինչ, որ անցուցի ես ի յանձ սորին,
 Նա թողութեան չեմ ես արծանի բնաւին:
 Բազում կրօնաւորք ի թաղումն եկին
 Աղախնոյն Քրիստոսի սուրբ ճըգնաւորին:
 Մինչդեռ հայրըն կոծէր ի վրա դագաղին,
 Եւ Մարինոս կանգնեաց ըզգլուխն ինքնին,
 Կալեալ և համբուրեաց զհօրն աջոյ ձեռին,
 Ճւրովի դարձեալ եղ ըզգլուխն ի մահճին:

Ասաց հայրն ոչ թաղել ըզերանելին,
 Մինչ որ պանդոկապանն յըղեալ կոչեցին
 Եւ ցուցին զՄարինոս ասելով նորին,
 Թէ՛ Ճանաչե՛ս ըզդա: Նա ասաց նորին.
 — Այո՛, թողու աստուած զյանցանս իւր գործին,
 Զոր մեղաւ յիմ գաւակն ի մէջ պանդոկին:
 Եւ հայրըն հրամայեաց պանդոկապետին.
 — Վերացո՛ր ըզօձիսն՝ և տե՛ս ըզըստին:
 Եւ բացեալ նա ետես ըզնա, զի էր կին,
 Ապշեալ յիմարեցաւ, անկաւ ի տեղին:
 Եւ յարուցեալ կոծէր զինքըն խըստագին,
 Վայ և եղուկ ասէր նա՝ ինքն իւր անձին.
 Եւ յետ լալոյն-կոծոյն տարեալ թաղեցին,
 Երգօք հոգևորօք զնա ամփոփեցին:
 Իսկ յետ երից ատուրց կատարման կուսին
 Դուստրըն այսահարի պանդոկապանին,
 Եւ ցրտեալ՝ ատամամբքն ուտէր զիւր մարմին
 Եւ եկեալ հերարձակ ի սուրբ տապանին
 Յայտնի խոստովանի ըզգրպարտանս նորին.
 Ասաց և ըզնընջելն ընդ զօրականին,
 Զանմեղ օթագայիլն ըզՄարինոսին.
 Բըծըշկեցաւ իսկոյն ի յախտէ չարին:
 Իսկ սուրբ տըղայն ընտրեալ և առաքինին՝
 Սըրապիոն մանուկն, ի վանքըն սնանի.
 Կրօնաւոր եղեալ ընտիր և անուանի,
 Մինչ հայր և առաջնորդ վանացըն կարգի:

Ի թվականին հայոց ինըն հարիւրի
 Կ և Ե տարի և ի նմայ ամսի

Ես Գրիգորիս ևուստ Աղթամարցի
 Ապիկարըս տեսուչ և անիշելի
 Ըզվարըս ճրգնութեան սուրբ Մարինոսի
 Ոտնաչափ համառօտ ի յաւարտ ածի,
 Զի ընթերցմամբ սորա զուարճանայք յոգի,
 Զփառս երգեսցուք փրկչին ամենագօրի:
 Առ յոտըս երջանիկ թաքունապետի՝
 Գրիգորիոս անուն արթուն հըսկողի,
 Քաջ հըռետոր անյաղթ փիլիսոփայի
 Եւ երիցս երանեալ մեծ վարժապետի:
 Եւ որք եղանակէք ի մէջ հանդիսի
 Եւ յիշման արարէք ըզմեզ արժանի,
 Եւ ձեզ ողորմութիւն տեսունէն պարգևի
 Ի սոսկալի աւուրն մեծ դատաստանի:

8

ՏԱՂ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ԽԱԹԱՅԵՑՈՒՆ Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ ԱՂԹԱՄԱՐՑՈՅ

Վաճառական մի հայ և յոյժ ճարտասան՝
 Մխիթար Բաղիշեցի, և աստուածածան,
 Գընաց նա ի սահմանս Ատըրպատական,
 Ի Ղում և ի յԻրաղ և ի Խորասան:

Եհաս ի Սամարղանդ և ի Բուխարայ,
 Եմուտ ի Հընդուստան և անտի գընայ
 Ի մէջ հոշակաւոր քաղաքըն Խաթայ,
 Ուր մուշկն է պատուական երէոյ նաֆայ:

Խաթայ՝ մերձ սահմանաց Չինոմաշինայ,
Եւ անդ լինի ուսանդն չըքնաղ չինին գայ.
Անդ է նահատակեալ առաքեալն Թումայ՝
Հարեալ ի Մըշդիհէ. այսպէս գըրեալ կայ:

Եւ են աշխարհն ամէն կոապաշտ հաւասար,
Ոչ ճանաչեն զորդի, սուրբ հոգին կամ զհայր,
Ջանեղ աստուածութիւնք անձինք հաւասար,
Զստեղծողն արարածոց և ըզլոյսն անճառ,

Ջիջումըն միածնին յերկիր հեզաբար,
Ջմիւնաղն ի բնութիւնս, որ մարմին էառ,
Ջրեւոիլն ի խաշին, գդծոխոցն աւար,
Նըստեալ հօր ընդ աջմէ ի քրովբէից կառ:

Անտեղեակ ւ անծանօթ են այսըմ շնորհի
Աշխարհըն Խաթայու, զոր այժմ յիշեցի.
Չասեն զմիւս անգամ գալուստն Յիսուսի,
Որ կեանք և փրկութիւն է ամենայնի:

Եկեալ ի Խաթայու զօրքըն հեծելին
Եւ դէպ ՚ի յարեւելս չըեալ գընացին.
Եւ ազգ մի բովանդակ զամէն գերեցին,
Զոր ի լեզուն իրեանց դալմուղ կոչէին:

Զմանկունքըն գերելոցըն վաճառէին,
Յորմէ առեալ տըղայ մի Մըխիթարին,
Տանէր խընամք նորա զինչ իւր զաւակին.
Ապա դէպ ի յաշխարհըս մեր դիմեցին:

Ըզծով և ըզցամաք նոքա կոխեցին
Եւ յԱլանաց երկիրըն ժամանեցին.
Մատնեցին ըզտղայն երկրի իշխանին
Եւ նա ընչիւք իրովք գընեաց երեքկին:

Բերեալ ի բուն քաղաքըն Մըխիթարին
Ջքարի մանուկն ընտրեալ և զառաքինին,
Հանեալ հաւանեցաւ կամօքն իւրային,
Ասաց թէ՛ «Մըկըրտիմ յանունն Յիսուսին,

Հաւատամ ես ի հայրն և յորդի նորին,
Երկըրպագեմ հոգովս հոգոյն ճշմարտին՝
Մի կամք և մի բնութիւն, որ ոչ բաժանին»:
Զանունն Աստուածատուր նորա կոչեցին:

Ուսաւ լեզու և գիր նա վաղվաղակի,
Ծնորհօքն աստուածատուր և հոգոյն տեղի.
Անձամբն էր վայելուչ, բնութեամբըն՝ բարի,
Տեպեամբըն՝ գեղեցիկ և զարմանալի:

Զընթացս երանելոյն տեսեալ սատանի,
Զհաւատն, որ առ Քրիստոս զգընացսըն բարի,
Լինէր հեղձամղձուկ առաջին չարի,
Բորբոքեաց ըզնախանձ դառնութեան բոցի:

Ի չար նախանձ վառեաց զազգն Իսմայելի,
Թերևս յափշտակէ զժառայն Յիսուսի.
Դըրդեաց ի բարկութիւն զորդիսն Հագարի,
Ասեն ըզմանկանէն՝ Զաւակ է թուրքի:

Գնացեալ առ ամիրայն չարախօսեցին.
Եկեալ՝ զԱստուածատուրն յատեան կոչեցին:
Չարագործ պղծասէրքն և որդիք ժանտին,
Նըման եբրայական տիրասպան գընդին:

Ասեմ. «Դու՝ մուսուլման յազգէ Մահմետին,
Ի բաց թող ըզՔրիստոս և զհաւատ նորին,
Թէ ոչ՝ տանջենք ըզքեզ սաստիկ ւ ահագին»:
Ասաց. «Ես ոչ փոխեմ զլոյս ընդ խաւարին»:

Ետուր նա համարձակ ըզպատասխանին,
Թէ՝ «Քրիստոս է աստուած ւ ես ծառայ նորին».
Ինձ ուրանալ զՔրիստոս է անհրճարին
Եւ կամ հընազանդել ձեր փեղամպարին:

Պատրաստ եմ մեռանել վասն անուան նորին,
Այնմ, որ եքարձ ըզփուշ մեր պատուհասին,
Էարբ նա ըզքացախ խառնեալ ընդ լեղին,
Եհեղ զարինն իւր սուրբ ի քառաթևին»:

Բազում թախանձանօք զնա աղաչէին
Քաղցրութեամբ խօսելով, և ոչ կարացին.
Կապեցին զձեռն ի յետս և հարկանէին,
Տանէր նա խընդությամբ տանջանաց նոցին»:

Յաւուրս ձըմերայնոյ զնա մերկացուցին,
Բերեալ գետն ի ներքոյ սառին անցուցին,
Որպէս սուրբ քառասունքն ի Սեբաստիին,
Անցաւ ընդ հուր և ջուր ըստ երգոյ Դաւթին:

Ապա ի թիկնամէջըն հոյր վառեցին,
Հրրով ըզհողաթափն ի յոտն ագուցին,
Սըրով զբոլոր մարմինըն ծակոտէին
Եւ կայծակունս հըրոյ ի յերկու ձեռին:

Ոչինչ նա համարէր զկսկիծն ահագին,
Սիրով էր նա վառեալ ի յոյսըն վերին.
Արիաբար եկաց դէմ Բէլիարին,
Եղև նա պատարագ հօրն երկնաւորին:

Բերեալ ըզքարեյաղթ վըկայն Քրիստոսի
Ետուն զնա ի մօլլան, զի օրէնք ուսցի.
Ասեն՝ Մանկութիւն է դորա փոխելի,
Դառնայ ի Քրիստոսէ սա վաղվաղակի:

Մօլլա գֆթ քա փսար. «Ա՛ սէիտգատայ,
Մաքուն գումըռահի, քամիան պիայ»¹:
Ասաց թէ՛ Իմ աստուածն ըստոյգ է՝ Յիսայ,
Զի՛ չար ու չի՛ թատպիր, քի շաւամ ճողայ»²:

Մօլլա գֆթ քի. «Պիայ պըշաւ մուսուլման
Պըխաւան թու փէշի մա քըթապ ու դուռան»³:
Ասաց թէ՛ Սընոտի է քոյդ և ունայն,
Պէմաստի մաքուն, ճըհել ու նատան»⁴:

¹ Մօլլան ասաց տղային. «Ո՛վ սէիդի որդի,
Մի մոլորվիր, մեջտեղ արի» (պարսկ.):

² Ի՛նչ ճար, ի՛նչ հնար, թե կբաժանվեմ (պ.):

³ Մօլլան ասաց, թե «Արի դարձիր մուսուլման,
Կարդա դու մեզ մոտ գիրք ու դուռան» (պ.):

⁴ Անմատություն մի արա, ո՛վ հիմար ու տգետ (պ.):

Մօլլա տէտի. «Օյ կիլ փեղամպարայ եար,
Կալիուրլարուն տինի կօնկուլտան չըխար»⁵.
— Ի քեզ սաստէ Յիսուս, մէնտան իսրա[ր] վար,
Սալիպ մէ փարըստամ, մաճնուն պէխապար⁶:

Սովով և ծարաւով յոյով տանջեցին,
Ի հուր և ի ջուր ըզնա անցուցանէին.
Ամիսս ութ անխնայ զնա չարաչարեցին,
Ծարծել ի հաւատոցն զնա ոչ կարացին:

Եկեալ ժողովեցան չարքն ի միասին,
Պատեալ շուրջանակի և քարկոծէին,
Քան զշուն և ըզգազան զնա գիշատէին,
Էառ զվախճան անդէն ի յասպարիսին:

Ամաց Լր տասն և ութ վըկայս գովելի,
Որ վկայեաց անուան տեառն Յիսուսի,
Էր թիւն ինն հարիւր վաթսուն և ութի
Յորժամ Աստուածատուրըն նահատակի:

Առ մեծ րաբունապետն ճառս այս յարմարի,
Որ և անուն նորա Գրիգոր յորջորջի.
Սորին սպասաւորէ և աշակերտի՝
Գրիգորիս, մականունն է Աղթամարցի:

⁵ Մոլլան ասաց. «Արի. մարգարեին բարեկամ դարձիր,
Անհալատների կրոնը սրտիցդ հանիր» (թուրք.):

⁶ Ես պնդում եմ,
Խաչ եմ պաշտում, ով անտեղյակ խեղճ (թ., ա.):

ՏԱՂ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ԽԱՔԱՅԵՑԻՈՅՆ

Ըստ (անուան երգողին ի Գրիգորիս Կաթողիկոսէ)
Աղթամարցոյ

Գովենք ըզվըկայն արի,
Զմանուկըն Խաթայեցի,
Եղեւ նահատակ բարի,
Քաղաքըն որ Բաղէշ կոչի:

Րաբունայն երկնի 'ւ երկրի,
Եղեւ նա տուն և տեղի,
Վառեալ սիրովն Յիսուսի,
Ի հուր և ի ջուր տանջի:

Ի փըշոց նոր վարդ վառի,
Արմաւ և շուշան ծաղկի,
Բուրէ հոտ ըսքանչելի,
Լընու ըզքիմս ամենի:

Գունով ակըն գովելի,
Սուտակ, դահաճակ, ոսկի,
Եկեալ ի յերկրէ հեռի
Պարգեւս մերս յեկեղեցի:

Որդիք Հագարու զարմին,
Եկեալ ըզքեզ ըմբռնեցին,
Այնչափ եւ սաստիկ հարին,
Շարժել զքեզ ոչ կարացին:

Բամբք այլազգեաց գընդին,
Հարեալ զքեզ ի վայր արկին,
Կարկուտ յանխընայ ածին
Նոր բողբոջացեալ ծաղկին:

Ի ժամանակիս վերջին,
Դու նոր նահատակ փըրկչին,
Կոխեցեր զգըլուիս չարին,
Մըտեր ի հրեղէն արփին:

Սա ի բարբարոս ազգէ,
ԸզՔրիստոս աստուած ասէ,
Կամաւք զարիւն իւր հեղէ,
Զթըշնամին յամօթ առնէ:

5

**ՏԱՂ ՎԱՐԴԻՆ ԵՒ ՊԼՊՈՒԼԻՆ Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ ԱՂԹԱՄԱՐՅՈՅ ԱՍԱՅԵԱԼ**

Ծաղկունքն ասեն՝ Հերի՛ք արա,
Քանի՞ կանչես վարդին վերայ.
Կահ ու պէկահ ձայնըդ կուգայ,
Ի մեր պաղչից ել ու գընա:

Քանի՜ առնէք դուք ինձ յատապ,
Սիրտս ի սիրու եղեր քապապ.
Ես կու մաշիմ վարդին սապապ,
Իմ հալս առանց իրն է խարաբ.

Գամ իջանեմ վարդենոյն տակ,
Զկանաչ տերևն առնեմ ինձ յարկ.
Ի սըրտիս մէջըն կայ կըրակ,
Թըռչիմ և գամ երագ-երագ.

Ի քեզ նայիմ աչօք անթարթ՝
Նա փարատի զինչ կայ հասրաթ,
Գեղեցկութիւն դրախտին և զարդ,
Կարօտ եմ քեզ ամենայն մարդ:

Վարդըն կասէ՝ Պլպուլ, երգէ՛.
Քաղցըր ձայնի եղանակէ.
Ով որ ըզքո ձայնըդ լսէ,
Նա հիանայ, զմեզ երանէ.

Ով նենգութեամբ առնէ քեզ նագ,
Թող իր ատուքն դառնա նրագ.
Ամրի թութայ պաշաթ դըրագ,
Պլպուլ, բըքաւ թու բա աւաջ¹:

¹ Զո կյանքը թող լինի երկար,
Սոխակ, խոսիր դու երգով (պ.):

Մուրդան քրֆտայնդ. ա՛յ պլպուլէ՜,
Քանի՞ կանչես, մէկ պահ լրո՛ւ.
Ասաց թէ՛ Սէրըն կու գեղէ,
Որ վրայ վարդին աշըղ եղէ:

Սիրտըս չկայ հետ իւրըն հերթ,
Քանի խոցէք ւ ասէք թէ՛ Ե՛րթ.
Հողմն շարժէ ըզվարդին թերթ,
Նա ի դողման դառնայ իմ լերթ՝:

Այլ չի մընաց քնաւ յիս ուժ,
Երբ հեռանամ, նա չունիմ ժուժ,
Ինձ օր մահու լինի և գուժ,
Հոտըն վարդին է սըրտիս բուժ՝:

Զօրըն կենամ յերերմընի.
Քունս է հատեր ի գիշերի,
Աղաղակեմ արտասուալի,
Յայգուս չերթամ ես այլ տեղի:

Ըռանկ վարդին որպէս ըզլալ,
Տեսաւ պլպուլն եղաւ պէհալ.
Անմահութեան հոտըն բուրեալ,
Նա ի սիրուն եղև արթեալ:

Վարդըն տեսաւ զպլպուլն ուրախ,
Որ ձայն կածէր ինքըն անահ.
Ծիծաղեցաւ վարդըն մէկ պահ,
Պայծառացաւ տիպըն քան զջախ՝:

² Հավքերն ասացին, ո՛վ տխակ (պ.):

Վարդըն կարմիր գունով վառած
Նա շահ պլպուլըն ձայն էած,
Հոտոյն եղև իսև ու հարբած.
Վարդի տեսուն էր կարօտաԾ:

Պլպուլն ասաց՝ Ես եմ առակ,
Թռչունքն կառնեն ըզիս կատակ,
Վարդըն չնայիր ի յինքն յերակ,
Նա ի յաչացս ելաւ վտակ:

Զօրն ի ճըղոյն լինիմ ի կախ
Եւ միշտ դիտեմ զվարդին ըռահ,
Զով որ տեսնում՝ նա ինձ է մահ,
Զվարդըն քաղեն տանին անշաւ:

Վարդն է զգեցեալ գունով հանդերձ,
Ուրախանամ, որ լինիմ մերձ.
Կասէ՝ Սիրով դու առ իս դարձ,
Զահն և զերկիւղն ի յիսնէ բարձ:

Կասէ՝ Մի առնէր դու ինձ հետ խաղ,
Ես եմ կարմիր որաղ-որաղ,
Տօղն իջանէ յամպէ պաղ-պաղ
Վերայ վրանիս իմոյ խաղա՛լ:

Վարդըն կասէ. Զայնըդ քաղցր ամ,
Յիրիկվընէ ես եմ հարբած,
Ծաղկանցն ամէն եմ սար ու թաճ՝
Պայծառ գունով լուսանանմ:

Ֆրեաթ կառնէ ինքն յամէն ժամ,
Զկանաչ փարտաս յետ կու բանամ,
Ըզբեզ տեսնում ։ ուրախանամ
Ի այլ ի քեզնէ ոչ հեռանալ։

Պլպուլն ըզվարդն կու գովայ,
Յիրիկվընէ ձայնըն կու գայ,
Ծաղկունքն ամէնն են քեզ ծառայ,
Դու թագաւոր և տէր նոցաՅ։

Պլպուլն զարթնի կէս գիշերին,
Վարդըն փթթի յառաւօտին.
Յօղն իջանէ ի վերայ թփին՝
Պայծառանայ գեղըն վարդին։

Ծորջ ու բոլոր իրենըն փուշ,
Հոտըն բուրէ վարդին անուշ.
Թըմբաւ պլպուլն, եղև պէուշ,
Ասաց՝ Ի՞նչ ժամ եղէ քեզ տուՇ։

Եմուտ պլպուլն ի վրան վարդոյ՝
Թ՛ Ես եմ գանգատ յամէն մարդոյ.
Բեր համբուրեմ ըզտիպն քո,
Որ դուրանայ ցաւըս մարմնոյ։

Ես չունիմ սէր հետ քեզ վաղուց,
Զգալդ ու զգնալդ քեզ ո՞վ ուսուց.
Դու ես աղուոր և վայելուշ,
Է՞ր կու խոցես զիս առանց սուշ։

Զտիւ ու զգիշեր եմ ես ի տապ,
Եղէ անշարժ որպէս ի կապ,
Լափած սրտիս ես դու շարապ,
Որ սևացել է քան զարաՊ:

Զայնէ պլպուլըն անամաշ,
Ասէ՛ Կենայ վարդըն կանաշ.
Ծաղկունքն ամէն ելնուն յառաջ
Այն զօրաւոր արքային քաջ:

Դու պատռական աղուոր ու թառ,
Լեզու չկայ առնէ քեզ ճառ,
Պայծառ գունով ես միշտ ի վառ,
Քո թշնամոյն սիրտըն քան զսառ:

Ի հետ վարդին քանի՞ դատիս,
Սիրով նորա դու միշտ մաշիս.
Երբ նա քաղցրիկ նայի ի յիս,
Զըւարճանայ սիրտս և հոգիՍ:

Ես կու այրիմ միշտ կըրակով,
Թէ չտեսնում զվարդըն վրանով.
Է՛ր կու մերժէք զիս կարօտով,
Ես կու գովեմ զվարդըն ձայնով:

Կասէ՛ Չկայ ի քեզ արատ,
Վրայ աշխարհիս կենաս անհատ,
Ի փորձանաց կենաս ի զատ,
Մանաչ վըրան և կարմիր այՏ:

Յամէն սապա՛ն որ լուսանար,
Պլպուլն ի վարդն ի սալամ գար,
Ղումրին քաղցրիկ եղանակէր՝
Զվարդն և զպլպուլն ուրախ առնէր։

Հետ պլպուլին արա զըրուց,
Երբ որ գայցէ ինքն ի դըրուց.
Ուրախութեամբ ըզքեզ քընուց,
Զնա որոշէ ի յալ հաւուծ։

Վարդն ի պլպուլն երբ խօսեցաւ,
Այլ տրտմութեան հոգ չի տարաւ.
Բան թէ խընդաց ւ ուրախացաւ,
Զի իւր սրտին սէրըն լըցաւ։

Եղև պլպուլըն թևաթափ.
Թէ՛ Ե՛րբ ածեմ ըզվարդն ի յափ,
Բանի՞ ֆըղան կանչեմ անչափ,
Ի դէմ վարդին հարկանեմ ծափ։

Ի ձեր սըրտիդ դուք սէր չունիք,
Վասն այն զիմ ձայնըս չընդունիք.
Վարդըն կասէ՛ Մի աներ, հերի՛ք,
Ես կու կանչեմ ւ ունիմ կարի՛ք։

Գերի Գրիգոր անյիշելի
Եւ անպիտան Աղթամարցի,
Սէր աշխարհիս սուր երկասայրի՛,
Հոգիս նովաւ վիրաւորի։

Աստուածատուր Մեծոփեցի
Յիսէն խնդրեաց, և ես գրեցի.
Դուք ասացէք սըրտով ի լի,
Ինձ և նորա՝ տէր ողորմի:
Թշին հայոց ինն հարիւր
Եթանասուն ւ երկու այլ իւր
Հագարացիք օրինօք թիւր
Զագգըս խանձեն որպէս ըզհուր:

6

**ԳԱՆՁ ՈՒՌԸՆԿԱՐՈՒ ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆԻՆ
Ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ Աղթամարցոյ**

Գերակատար աստուած համայնի,
Տէր արարիչ երկնի և երկրի.
Որդին ծընունդ, բըխումն է հոգի,
Հարթ հաւասար անձինք եռակի:
Մի քան զմի յառաջ ոչ ասի,
Ոչ մին պահի կամ քրթթել կամի.
Թէպէտ անձինք յատուկ քարոզի,
Բայց բընութեամբ անբաժանելի:
Զի հայրն է լոյս, լուսոյն լոյս որդի,
Եւ փառակից ճշմարիտ հոգի:
Ծնունդ է հօր միածին որդի,
Զէ արարած ըստ Արիոսի:
Հոգին աստուած է միշտ կենդանի,
Անհատաբար ի հօրէ բըխի.
Բանի ստեղծեաց զբանակքն անմահի.

Զգունդքն հրեշտակացն ի հրեղէն արփի:
Ստեղծեաց ըզմարդն ըստ իւր պատկերի
Եւ զարդարեաց շնորհօքն եօթնարփի.
Յեղեմական դրախտըն փոխի,
Արքայօրէն ի գահոյս բազմի:
Պատուէր առին վասն մի պըտղի,
Չի ճաշակել առանց հրամանի.
Չարեաց գիտակն ի յօձըն բունի.
Եւ ընդ նախահօրըն մեր նա խօսի:
Թ՛ ով ճաշակէ յայն ծառոյն պըտղի,
Արքայօրէն նա աստուած լինի,
Եւ ճանաչել ըզչարն ու զբարի.
Նըման լինել ձեր աստ ածողի:
Եւ խաբեցաւ կինն ողորմելի,
Գեղով պըտղոյն աչաց հաճելի.
Կերաւ Ադամ ձեռօքն Եւայի
Եւ յեղեմական դրախտէն հալածի:
Երկըրպագենք խաչին Քրիստոսի
Ազատարար համայնից ազգի: Աղաչենք:

Բամիցըս տէր նախնոյն արարող
Նա բարկացաւ, ասաց. Դարձ ի հող,
Քանգի չեղեր, ասէ, դու կարող
Կալ հակառակ եւ չարին յաղթող:
Տառապանօք տանջիք զերդ ըզգող,
Դրախտին եղեալ հրեշտակ պահեցող,
Եւ սերովքէք սուսերօք շրջող
Եւ հողեղէն բնութիւնս մեր կիզող:
Ի յուրբաթու վեց ժամըն կերան,

Ըզմահաքեր պըտուղըն անախտան.
 Եւ վեց ժամուն վեց հազար անցան,
 Տառապանօք նոցա տանջեցան:
 Մինչ առաքէ հայր յերկիր ըզբան,
 Էառ մարմին գայ ի չարչարան.
 Ելեալ մարմնով ի փայտըն խաշին,
 Խոնարհեցաւ ի հող և ի տապան:
 Փառօք յարեալ տէրն անապական,
 Առաքելոցն եղեալ յանդիման.
 Յարոյց ընդ իւր զմահուն պարտական
 Մոխ և փարթամ ի յերկինս եհան:
 Դասք երջանիկք գունդքըն սրբազան
 Բարոզք բանին ի յաշխարհս ելան.
 Որք ի նոցունց ըզբան ընկալան.
 Եւ յորդին աստուած հաւատով դարձան:
 Նոր պատուիրան առին և նըշան,
 Դրոշմ և օրէնք, ի կըոոց դարձան.
 Որպէս զԿողոդիէ Հոռոմոց արքայն,
 Պատրոնիկէ կինն իւր պատուական:
 Յառաքելոյն Պետրոսէ ուսան
 Զգալուստ փըրկչին և մըկըրտեցան:
 Տնօրէնութեան տեղաց ցանկացան,
 Եւ տիրածին կուսին մաքրական:
 Եկեալ դըշխոյն սիրով ջերմական
 Երկըրպագէր տեղաց սըրբութեան.
 Խընդրեաց ըզխաշըն տէրունական,
 Որ կենսատու է ազգի մարդկան:
 Դուստր արքային էառ անդ վաղճան,
 Ծնորհօք խաշին դարձաւ ի կենդան:

Երկըրպագեմք խաչին Քրիստոսի
Ազատարար համայնից ազգի: Աղաչեմք:

Ի փրկական փայտէն հրաշանաց
Դըշխոյն սիրով, հաւատով խընդրեաց,
Տեառնեղբօրէն ըզմասն աղերսեաց.
Ըղծին եհաս և փափաքանաց:
Տարեալ կայսերն ըզնա ընծայեաց
Ջոր հաւատով նա երկըրպագեաց.
Երեք հարիւր ամ անդէն մընաց,
Յազգ և ի տունըս թագաւորաց:
Ի յարմատոյն բուսեալ յայն բարեաց
Սուրբն Հոփսիսմէ կոյսն ի յազատաց,
Առեալ թօշակ իւրն ի հայրենեաց,
Ջաստուածընկալ նըշանըն կենաց:
Յարևմտից արև մեզ ծագեաց,
Սուրբ ընկերօքն իւր ի Հայս դիմեաց.
Եկեալ հասեալ կոյսն ի գովելեաց
ՅԱրքական գաւառին Մոկաց:
Ռնէր ընդ իւր գըըշանըս կենաց,
Որ զարարածըս լուսաւորեաց.
Զմինըն պարգևս տըլեալ նա Մոկաց,
Զմիսն ի Վարագ տարեալ ամփոփեաց,
Գիւղ ի Կրճաւ խաչըն դադարեաց,
Դեքն յաղթերէն իսկոյն հալածեաց.
Մանկունքն, որ խեղ յոտից 'ի ի ձեռաց,
Բըծըշկեցան խաչիւրն շնորհաց:
Երկըրպագեմք խաչին Քրիստոսի
Ազատարար համայնից ազգի: Աղաչեմք:

Գովեալ նշան փառացն Յիսուսի,
Մահուամբ ըզկեանքն ծածկեալ յինքն ունի.
Որ յերգագիր իմաստնոյն տառի
Հոգիանիւք հոսանաց շնորհի:
Նախանըկար դիտմամբ հրաշալի
Զքեզ, փայտ կենաց, ասաց ամենի.
Օրհնեալ է փայտ, որով կատարի
Արդարութիւն ի վերայ երկրի:
Կեցեալ սուրբ խաչն յիշխանաց յերկրի,
Ծառ ժամանակ առնէր սքանչելի.
Ոմն երկիւղած և առաքիճի
Սպասաւորէր սրբոյն նըշանի.
Հրեշտակն ազդեաց տեսեան գիշերի,
Գընալ յերկիրըն Քաջբերունի,
Բերեալ զգանձն անկողոպտելի,
Գըտեալ ձորակմանդ ծառ մի ուռի,
Նըշանըն սուրբ անդէն ամփոխի:
Ոմեք չասաց այրն այն ցանկալի
Թէ ուստի գայ կամ գինչ նա ունի..
Մերձեցաւ օրն իրոյն վաղճանի,
Սուրբ երջանիկ հօրն երանելի.
Եցոյց գտեղիք սրբոյն Նըշանի,
Զոր ամփոփեալ էր յուռի ծառի:
Զտեղն արարին ուխտ ըսքանչելի,
Ուղընկարու սուրբ Նըշան կոչի:
Երկըրպագեմք խաչին Քրիստոսի
Ազատարար համայնից ազգի: Աղաչեմք

Ունող յաղթութեան զօրեղ սուրբ Նըշան.
Դու քառասար սուներ սըխրական,
Դու խորտակող գընդին դիական,
Գառին աստուծոյ ճըշմարիտ սեղան:
Դու դըրատեալ պանծալի Նըշան:
Սխրասարաւ անապաքական,
Դու լաստափայտ ապաւինութեան
Յալեաց մեղաց պահեստ անասան.
Դու նազելի անպատում Նըշան,
Ուրախութիւն եւ ազգի մարդկան.
Խոստովանեալ եւ խորհրդական,
Կենաց Կարապետ յաւոր գալըստեան.
Ի քեզ ձօնեցաւ բանըն հայրական,
Ի քեն սարսի գունդ բելիարեան.
Քեւ ճանապարհք ի յերկինս քացան,
Մարդ և հրեշտակք խառնեալ միացան.
Երկիւղածաց եղեր դու նըշան,
Զի արասցես չարին աղեղան:

Բարունոյն դու սուրբ դիտարան,
Մեզ՝ ծառ կենաց և նոյեան տապան,
Տուն աստուծոյ, սանդուխք յակոբեան,
Եւ Մովսէսի զօրեղ գաւազան:
Դու ահարկու սուկալի նըշան,
Հզօր աշտարակ անկասկածական.
Առ քեզ պաղատիմք մեք ամենեքեան,
Ուղղկարու յաղթող սուրբ Նըշան:
Հրաշագործես դու միշտ անխափան,
Քաջքերունեաց պարծանաց նըշան.

Ախտածետաց դեղ առողջութեան,
Ուռնկարու գովելի Նըշան:
Նեղեալքն յայսց անկեալ առ քեզ գան,
Քաջքերունեաց պատուելի նըշան.
Արա ըզդեւքն հալածական,
Ուռնկարու ցանկալի Նըշան:
Բազկատարած կան ամենեքեան,
Բեկեալ սրտիք կան քեզ յանդիման:
Երկըրպագեմք խաչին Քրիստոսի
Ազատարար համայնից ազգի: Աղաչեմք:

Ի քէն հայցեմք միածին որդի,
Ունիմք բարեխօս զխաչ քո սքանչելի,
Ներկեալ արեամբբոյ կենարարի.
Յարարածոց միշտ երկըրպագի:

Սա զէն և սուր է անյաղթելի,
Հարեալ ի սիրտըն Բելիարի.
Ի քէն ելցէ շնորհքն յաշխարհի,
Զի տէրն աստուած ի քեզ բընակի.
Փըրկիչն քեւ առ մեզ իջանի,
Ցաւք և ցընորք ի մէնջ հալածի.
Ժողովելոցնս տէրն ողորմի,
Որք են եկեալ տունըս Խաչի.
Կատարեացին խընդիրքն ամենի,
Օրհնեն գտըւողն այնըմ շնորհի:
Յիշեա, եւ եւս, զան(ձիմս):

Սուրբ եւ մաքուր կոյս երանութի
Անախտ անքիծ մաքուր հայելի,

Դու ծովային ակըն մարգարտի,
Եիլատայ պատուական ոսկի:

Անփորձ յառնէ ծընող Յիսուսի,
Կոյս Մարիամ՝ պարծանք Եւայի:

Խըրախացիր, կոյս երանուհի,
Հօր հաւա(սա)ր եւ դաւանելի:

Թագաւորին եւ իջման տեղի.
Ուստի երկինք 'ի երկիր սասանի:

Արձանունակ լեռոնըն յերկրի
Զոր Դանիէլն յառաջ տեսանի:

Մանանային սափոր սոսկալի,
Կընքեալ տօմար անընթեռնի:

Աղբիւր կընքեալ ջըրոյն կենդանի,
Սէգ եւ գըզաթ երկնային ցօղի:

Րոտենք աղերսի ի քէն սըրբունի,
Զի գիր մեղաց մերոց ջընջեսցի:

Յօղ արտասուաց յորդաբոխս հոսի,
Քո միածնի կամքն քաղցրացի:

Ի գալըստեան ատօրն ահեղի,
Յորժամ գոչէ փողըն հրաշալի,

Մեզ բարեխօս և միջնորդ բարի,
 Ընդ քեզ և խաչըն համաձայնի:
 Զայն Յովանու, Պրսակըն նախնի,
 Պարթև Գրիգորըն Պահլաունի,
 Գանձիս խնդրողի մասն ի պարգևի,
 Վարժապետին մեծին Գրիգորի:
 Մատիր յաղերս դու կոյս սրբունի,
 Խաղաղութիւն շնորհել աշխարհի: Ողորմեա:

7

ՄԵՂԵԴԻ ԱԶՆԻԻ

Խաչին Ուղղակարու

Խոստովանիմք զՄիածին
 Բարձրեալ ի խաչափայտին.
 Ետ մեզ նըշան լուսածին,
 Որով յաղթեմք բանսարկուն:

Այսօր տօնեմք սուրբ Խաչին,
 Աստուածընկալ Նըշանին,
 Որ է բացող դրրախտին:
 Գալոց է յաւուրըն վերջին:

Զըքնաղ լուսով զարդարին,
 Ամպօք ընդ առաջ թողչին
 Երկրպագութըն Խաչին,
 Խաչեալ սուրբ թագաւորին:

Ի յայն ահեղ ատենին
Տօնողքս ի քեզ ի յանձին,
Յանցանք մեղաց մեր ջընջին,
Դասեալ ընդ սուրբ երամին:

Ի հօրէ խոնարհեալ իջանի
Ծոցածին միածին և որդի.
Անմարմինն ի մարմնի երեսի,
Եւ կամաւ ել ի կառլս Խաչի:

Խափանեաց զգօրութիւնը չարի,
Եւ քարոզս առաքեաց աշխարհի.
Զաշակերտս իւր ընտրեաց սքանչելի.
Եւ մեհեանքըն կոոց խափանի:

Նոր օրէնք և հաւատք հաստատի,
Ընդ բոլոր արարած ըսփրոյի.
Գընացեալ Ծըմաւոն Պետրոսի
Ի քաղաքն ի Հըռոմ հանդիպի:

Դըշխոյն սուրբ և արքայն հաւանի,
Հաւատան ի Քրիստոս կենդանի.
Եկ ի տես սուրբ տեղաց տենչալի
Եւ ետես ըզձընողն Յիսուսի:

Բախացեալ դըշխոյին ի յոգի
Եւ խընդիրք արարեալ սուրբ Խաչի,
Զոր տեսեալ ըզհրաշքն յայտնի,
Մասն առեալ և ընտիր պիտանի:

Որպէս գանձ և պարգև ըստանի.
Եւ մընայ սուրբ Նըշան յարքունի.
Մինչ ի կոյսըն չքնաղ նագելի,
Հոփսիսմէ հարսնացեալ Յիսուսի:

Յարքայէն ամբարիշտ նա փախչի,
Ընկերօքն իր ամբիծ ի մարմնի,
Եկն յերկիրըն Մոգաց գաւառի
Եւ ետ պարգև ըզՆըշան տէրունի:
Ասացեալ Գրիգորիսըն գերի,
Որ կապեալ կայ մեղօք ի տոռի.
Հրամանաւ րաբունոյն Գրիգորի,
Զնա առնէք յիշելոյ արժանի:
Եղանակողք գանձիս և տաղի,
Ժըրաջան կանգնողացոյ յատենի,
Միաբան դուք ասէք ողորմի.
Մըկրտիչ անարժան գըծողի:
Եւ զանկեալքն ի յայտոցըն չարի
Գըթասցի ողորմածն ամէնի,
Նըշանաւ սուրբ խաչիս բըժըշկի
Եւ օրհնեն ըզտըրողըն շնորհի:

ՅԱՐԿՈՐԱԿ Է

Վառեալ լուսովն աստուածային
Փայտըն կենաց սրբոյ խաչին
Թագ և պըսակ նախաստեղծին
Եւ խորտակող դիւաց գընդին

Առ քեզ եկեալ եմք վըշտագին,
Մաղթեմք զՆշանդ աստուածային
Ի քեզ գեներալ գառն երկնային
Մածեալ արեամբ Կենարարին:

Բամեալ ժողովս ի միասին
Հայցեմք քէն կողկողագին,
Զի գիր մեղաց մեր ջընջեսցին
Ընդ երանեալ աւագակին:

Դուռն մըտից դու երկնային
Եւ կարապետ յօրն վերջին
Երկըրպագութըն քո քերկրին
Լուսագգեստեալք եւ պըսակին:

Ամենագօր Նըշան փրկչին
Երկըրպագեմք քեզ ի գետին.
Զի դու բարձող ես արարչին
Մաքուր սեղան երկնից հացին:

Նորոգ ձայնիւ ըսքանչելին
Օրհնեմք զՆըշանդ տէրունի,
Առողջութիւն տաս հիւանդի,
Լընուս զփափաքըն ամէնի:

Աստ մեզ պարծանք ի յաշխարհի
Ըստ առաքելոյն Պօղոսի
Ի միսանգամ օրն վերջի
Դու բարեխօս միջնորդ բարի:

ՆՈՐԻՆ
ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՂԹԱՄԱՐՑՈՅ ԱՍԱՑԵԱԼ

Մարմինս ըզհոգիս զրկէ
 Եւ պահէ զօրդն լալական,
 Դատաւորին լալով ասաց,
 Թէ՛ Արա ուղիղ դատաստան:

Աստուած երբ ըզմեզ ստեղծեաց
 Եւ ի քեզ արար ապաստան,
 Թէ դու իրաւունք արա,
 Որ սոքա լինին միաքան:

Դատաւորն անիրաւ էր գեմ,
 Ոչ առնէր ուղիղ դատաստան,
 Ահ ի աստուծոյ չունէր,
 Անպատկառ ի յորդոց մարդկան:

Եղուկ զիմ այրի հոգիս,
 Ծար չունի քան զանմահ փեսայն:
 Միայն է դարձեալ գերիս
 Ընդ հեռացեալսդն վայրենական:

Ի մեղաց իմոց տանջիմ
 Եւ կենամ միշտ ի յերերման,
 Հոգիս ի մարմինս կուլայ,
 Հակառակ են՝ չեն միաքան:

Ոչ դուր, ոչ դադար առնում,
Այլ շրջիմ ես թափառական,
Ոչ ունիմ տեղ'մ ես դարան
Կամ ատուր մ' երկու ապաստան:

Գրիգորի'ս, ճարակ արա
Եւ զմեղաց աղտն ի քէն լուա.
Է'ր անհոգ ի քուն կենաս
Յանցաւոր աշխարհիս վերայ:

Ահա օր մահուն Կուգայ
Գի'տ բժիշկ և ճար քեզ արա,
Յէգուց հրաւիրակըն գայ
Եւ ասէ քեզ՝ Աստի գնա':

9

Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ

Քանգատ առնեմ սիրով քեզ,
Թէ միտ դընես ու լըսես,
Զծառայս քո անտես չառնես,
Զխորհուրդ սրբոյիս յայտնեմ քեզ:

Րաբունաբար խըրատես,
Զյիմարս ի յիմաստ ածես,
Զցրուեալս դարձեալ ժողովես
Թևօքող քո ամփոփես:

Ի քէն թէ զիս բաժանես
Ի այլ զքո գերիս ոչ յիշես,
Յիմէն գերեսդ շրջես,
Զիա՛րդ կեանդան կեանամ ես:

Գիշերդն միմշ ի լուս ես,
Տապիմ և տոչորիմ ես,
Վախեմ թէ մեռանիմ ես
Ի քէն հեռի և անտես:

Որպէս ըզջոր գնամ ես
'Ի ի տեղ դադար չառնում ես,
Ղարիպ կեանօք շրջիմ ես,
Կեանքս է հարամ, թէ գիտես:

Բամից եղբարց պարծանք ես,
Զամենեսեան ըսփոփես,
Ընդէ՛ր արիւր զիս անտես,
Որ հանապազ տանջիմ ես:

Իմ կեանքս է դառն ու դիժար,
Ողքամ ես միշտ 'ւ անդադար,
Մեղօք եմ վիրաւորեալ,
Անկեալ ի յախտ չարաչար:

Սաստիկ սրբով խոցեցալ
Ի բանասրկուէն անխընայ,
Յարատ նայիմ յարակալ
Հոգիս կըրկին ախտանայ:

Էդբարք առ ձեզ պաղատիմ,
Թողութիւն խնդրէք վասն իմ,
Բազում յանցանս ես ունիմ,
Տարակուսեալ զի՛նչ լինիմ:

10

ՏԱՂ ԱՆՈՒՇ

Այբէն մի՞նչն ի Քէն քենէ գանգատիմ ես,
Բաներս ես ո՛ւմ ասեմ, երբ դու լըսել չես.
Գրիգոր մեծ ըսաբունի՛, այս գըրեցի ես,
Դուն առ ու քընձէ զիմ գանգատս ու տես:

Ես եմ տարակուսեալ ի յայս աշխարհիս,
Զինչ բոյսն աշնանային գարնան մընամ ես.
Էթէ բան մի դալատ ի գիրըս գըտանես,
Ըստ քո սուրբ խորհըրդոյդ, որ զինքըն ջնջես:

Թէպէտ և կարդացող անուն ունիմ ես,
Փամուս միտքս է մուար, ինձ մեղ չի դընես,
Ի քեզ եկի ծարաւ, թէ արթուցանես,
Լուկ զջուրըդ թաքուցեր, թէ պապակիմ ես:

Խոնաւ հաւու նըման անտուն գիտեմ զքեզ,
Ծիծեռնեկի նըման լուկ բուն կու շինես,
Կանաչ դաշտիդ նըման պայծառացեալ ես,
Հրովդ անշիջելի ու այրեցալ ես:

Չայնի աղաչեցի, թէ այրեցայ ես,
Ղօղեալ յինէն թաքեար, թէ մեռանիմ ես.
Ծըրագ անշիջելի ի վառ էի ես,
Մուծեր ընդ գրուանաւ, թէ շիջանիմ ես:

Յորդոր գետոց նըման անհուն գնայի ես,
Նաւաբեկի նըման ընկըղմեցեր զիս.
Շրթամբք աստուածային համբուրեցեր զիս,
Որպէս ձուկըն ի ծովին՝ դու սընուցեր զիս,

Չըկայր մարդ հողածին, որ արգելոյր զիս,
Պատկերըն նայելով կանգնեցուցեր զիս:
Զեռեալ և ջերմացեալ քո սէրդ իմ սըրտիս,
Ռամկական սերմանց քո սէրդ իմ աչերս:

Սիրամարգի նըման սաւառնացեալ ես,
Վարդի թըփի նըման աթլաս հագեր ես.
Տընկոցըդ խընկենոց անուշահոտ ես,
Բամ դրախտին ծառոյն նըման ծաղկեալ ես.

Յօղեա՛ զանձրև կենաց, գարնան նըման ես,
Իիծեալ դու պարծեացիս, թէ արեգակն ես,
Փոխանակ քեզ նըման յաշխարհս չըգտայ ես,
Քանզի յալքէն կու գամ՝ քեզ նըման դու ես:

Ի ԳՐԻԳՈՐԷ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻՈՅ ԳՈՎԱՍՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՍԷԺ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Գովեալ սուրբ հայր ոմն յարակայ,
Գերազարդից յոյժ մերձակայ,
Գընալ յօրէնս տեառըն խոկայ
Գանձի գըրոց միշտ ճոխանաՅ:

Րենականա լըցեալ լուսոյ,
Րամեալ տառից հընչման ճորոյ,
Րաբունաբար 'ստ առաքելոյ
Րամեալ զբոլոր անդամս մարմնոյ:

Իմաստութեամբ, մաքուր հոգով,
Ի տընկողէն կարգեալ պըտղով,
Ի վնասողէն ես յապահով
Եւ գիտութեամբ՝ որպէս ըզծով:

Գոչեմ յականջոյ որպէս Կեփաս,
Գեղապանոյն բնութիւնս որ այս,
Գերընդունէ սիրով դու զայս,
Որպէս փըրկիչըն քո զլումայս:

Որ եւ ըղձիք զսիրտս յօծարէ
Ուստի տենչայ զքեզ տեսանէ,
Որ ներգըրեալըս վկայէ,
Եւ քեզ յայտնի կացուցանէ:

Ռոպէից մատամբըք կառափ,
Րամեալ ի մի գումար և յափ,
Րակերտողին յորձան ի թափ,
Րաբուն վերնոցն եւ դու անխաՓ:

Իսկ գըրեցաւ քանքս ի քարտի
Յազգիս թըւոյ, որ ըստ հայի,
Յինըն հարիւր եւթանասնի
Երեք ընդ նա ալ շաղկապի:

Սուրբ և մաքուր հայր պատուական,
Ազգի պարծանք և աննըման,
Յոյժ փափաքիմ քո սուրբ տեսեան,
Քո անառակ որդիս անքան:

Երգեմ ձայնիւքս նըւաղէ,
Մոլորական եմ ի տանէ,
Գրիգորիսէ սա գըրեալ է,
Ի թափառնիկ ոմն աղքատէ:

12

ՏԱՂ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ ՅԱՂԹԱՄԱՐՅԻ ԳՐԻԳՈՐԻՍԷ ԱՍԱՅԵԱԼ

Անեղին տաճար,
Բանին քարերար,
Գերագոյն գովեալ, տիրամայր,
Դու յամէն լեզուէ:

Երգեաց Գաբրիէլ,
Զանեղն Մանուէլ,
Էացաւ ի քէն, տիրամայր,
Ընկալաւ մարմին:

Թագաւորին մայր,
Ժառանգորդ եղար,
Ի քո միածնէն հայցեա՛, տիրամայր,
Լոյսն ի մեզ ծագէ:

Խնամօք խընամէ,
Ծածկոյթի ծածկէ,
Կեցո՛ ի չարէ, տիրամայր,
Հովանաւորէ՛:

Զայնիւրդ ձայնէ՛,
Ղամբարմամբ վառէ՛,
Ծգնութեամբ պահէ՛, տիրամայր,
Մեզ առաջնորդէ՛:

Յորժամ գայ յերկնէ,
Նըստեալ դատ առնէ,
Ծնորհօք զմեզ քառէ, տիրամայր,
Որպէս վայել է:

Զարն ի մէջ մերժէ,
Պատուեալ պըսակէ,
Զահ լուսոյ վառէ, տիրամայր,
Ռահ, որ յերկինս է:

Սոսկալի սրովբէ,
Վեհ քան ըզքրովբէ,
Տօնողացս օգնէ, տիրամայր,
Րամիցըս լսէ:

Ցաւն ի մէնջ մերժէ,
Իիծեալ պըսակէ,
Փրկեա՛ ի վտանգէ, տիրամայր.
Քեզ փառք ի յերկնէ:

Ով եղանակէ,
ԶԳրիգորիսն յիշէ,
Զփոխարենն առցէ հատուցման
Նա ի Քրիստոսէ:

18

**ՏԱՂ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ ԱՂԹԱՄԱՐՅՈՅ ԱՍԱՅԵԱԼ**

Արքային փակեալ պարտեզ,
Մորենի վառեալ անկէզ,
Գեղմն իմանալի և սէզ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Բարձող արարչին էից
Նըմանեալ եղեր երկնից,
Պարծանք ամենայն կուսից,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Գարնան առաւօտ եղեալ,
Արեգակն ի քեզ ծագեալ,
Ծող և ճառագայթ իջեալ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Դու լուսին յարև մերձեալ,
Լոյսն արեգակնէն առեալ,
Զխաւար գիշերին մերժեալ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Երևեալ ծաղիկ գարնան,
Վարդ և մանուշակ, շուշան,
Նարդոս և ի քրքրում նըման,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Զըրկեալն ի յանճառ լուսոյն
Վասն օճապատիր պըտողոյն,
Կեանք տըլաւ ի քէն նախնոյն,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Էրգ նոր օրհնութեան հընչեն,
Հոյք հոգեղինացն երգեն,
Հրճուեալ բերկրանօք պարեն,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ընդ անմարմնական զօրաց
Ցընծան դասք տեսանողաց,
Զի կատարեցաւ առածն,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Թէպէտ կամ ի նինջ ւ ի քուն,
Քայց ունիմ ըզսիրտս արթուն,
Վառեալ կամ ի քո սիրուն,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ժամ է փեսային գալոյ,
Երգեցէ՛ք զերգըս սիրոյ
Վասն ցնծութեան մերոյ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Իջեալ փեսան առ նոսին,
Տեսեալ և ուրախ լինին
Օրիորդք հարսնարանին,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Լուսափայլ ամպ ես թեթև,
Հեղեր ի յերկիր անձրև,
Ետ մեզ զանազան պարգև,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Խորան կազմեցար լուսոյ,
Դու ոսկի բուրվառ խընկոյ,
Քիմք ես հաւատոյ մերոյ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ծառ արմատենի ծաղկեալ,
Ի տանն աստուծոյ տընկեալ,
Պըտող քաղցրահամ բերեալ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Կընդրուկ և զըմուռ հալուէ,
Անճառ հոտ ի քէն քուրէ,
Նիւթ քո ի կենաց ծառէ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Հոտ քո զանազան ծաղկանց,
Գուն առեալ յարեգականց,
Զիս արա՛ լուսաթափանց,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Զայն տուր ինձ, ո՛վ տարփալի,
Մարմինս իմ նուաղեալ մաշի,
Սիրով ծարաւի՜մ յոգի,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ղամբար վառեալ լուսաւոր,
Խորհուրդ ծնընդեան քո խոր,
Աքանջելի չըբնաղ և նոր,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ծոխ և ճառագայթ թազմիս,
Ընդ դասս անմարմնոց հրճուիս,
Փրկեա՛ ի հըրոյն զհոգիս,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Մաքուր աղանի, տատրակ,
Սիրամարգ ոսկէտեսակ,
Գարնան անտեանց գուշակ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Յակինթ, դաճանակ գունով,
Սարդիոն, լասպիս լուսով,
Շափիղայ, զըմբուխտ գեղով,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Նրոնենեաց ծաղիկ պայծառ,
Պըտղոյն անմահին դու ծառ,
Ծընար զմիածինն անճառ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Շնորհօք սուրբ հոգոյն ամբիծ
Դու տախտակ աստուածագիծ,
Գուշակեալ մարգարէից,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ուրախ լիցուք մեք ի քեզ,
Ողորթիւն սիրեաց ըզքեզ,
Կենաց հոտ բուրեալ առ մեզ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Զըքնաղ վայելուչ մարմնով,
Լըցեալ մեծագին իղով,
Զիս հաստատեցես լուսով,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Պապակիմ առ քեզ, յոգի,
Հոտ իղոց ի քէն բուրի,
Հոգիս իմ խանդաղատի,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ջրհոր կենդանի ջրոյ,
Զպասքեալ ծարաւս արբո՛ւ,
Զթըմբեալս ի մեղաց զարթո՛ւ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ռահիմ լուսեղէն բացող,
Յառագաստ երկնից բազմող,
Մեզ ողորմութեան տըւող,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Սիրալիր պըտողըն Յիսուս
Ի քէն կթեցաւ, սուրբ կոյս,
Մեզ միշտ բարեխօս և յոյս,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Վարդ ես, տիրուհի, ծաղկեալ,
Պըտող ի ժամու տըւեալ,
Զհացն որ ի յերկնից իջեալ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Տունկ յանմահական դրախտէն
Բուսեալ ծաղկեցաւ ի քէն,
Զմայլեալ արբեցոյց զամէն,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Րամեալ հոտ ծաղկանց բուրեալ
Յանթառամ ծաղկէդ առեալ
Դու ի յարփենից վառեալ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Յընծա՛ բերկրալի շըքեղ,
Լուսին ընդ ոտիք տըգեղ,
Զգեցար զարեգակն անեղ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Իիծեալ ընտրեցէս թափուր
Միայն ընտրեցար մաքուր,
Ընկա՛լ զաղաչանս և լո՛ւր,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Փառօք զարդարեալ պըճնին
Օրիորդք հարսնարանին,
Զերդ ըզբուրաստան ծաղկին,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Քընար քաղցրախօս Ռընչեն,
Յերգս և ի խընճոյս պարեն,
Օրհնութիւնս կուսին երգեն,
Տաճար լուսոյ մայր և կոյս:

14

ԸՍՏ ԱՆՈՒԱՆ ԵՐԳՈՂԻՆ Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ

Տապանակ կազմեալ անփուտ,
Կըտակին փառաց անսուտ,
Ընտրեալդ ի թիրուց դու զուտ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Էլեալ հոտ անճառելի,
Խընկեալ բուրվառ էտ ոսկի,
Հորն աստուած ի քեզ վառի,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ռոտմամբ պաղատիմ կուսիդ,
Վասն իմ աղաչեա զորդիդ,
Որ ես հրեղէն արփիդ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Պրեալ մակագիծ կըտակ,
Սափոր մանանին ունակ,
Բըխեալ յեղեմայ վըտակ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Րաբունոյն եղեմ ծաղկած,
Մեզ պատճառ եղեր կենաց,
Լըցեր զԵսայեան առածն,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ի յերկրաւորաց նիւթոց,
Թափանցիկ լուսոյն օթոց,
Զհորըն ծըրարեալ ի ծոց,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Պաւազան Ահարոնին
Ծաղկեցաւ ի խորանին,
Գուշակէր ըզճնունդ քոյին,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ուրախ եղև մայրն Եւայ՝
Անմարմինըն մարմնանայ,
Զխաւար մեղացըն քառնայ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Բախացիր, Ադամ, հայր մեր,
Փըտեալ հընացեալ դու ծեր,
Քեզ նոր նորոգող եկեր,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Ի յերկինս առեալ դասէ,
Զգերեալքն փ սատանայէ,
Ծընեալն յանարատ կուսէ,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Սոսկալի աւուր մեծին
Լեր մեզ բարեխօս կրկին,
Անարատ աստուածածին,
Տաճար լուսոյ մայր սուրբ կոյս:

Էկեալ առ ձեզ պաղատի
Գրիգորիսն Աղթամարցի,
Ասացէք մեզ ողորմի,
Կրկին ձեզ պարգևեցի:

ՏԱՂ ԱՂԹԱՄԱՐՅՈՒ ԱՍԱՅԵԱԼ Է

Արեգակն արդարութեան
 Բացաւ մեզ դուռն ողորմութեան,
 Գերագոյն քան զբնութիւն,
 Դիմեալ երթամք յերուսաղէմ.
 Երջանիկ հօր միածին(ն),
 Զարհուրեցոյց զպահապանս,
 Էական աստուածութեան
 Ընտրեաց զհօր սուրբ զառաքեալսն,
 Թուլացան չար խորհրդով,
 Ժողովեցան աստուածասպանքն.
 Ինքըն է տէր, ինքն արարող:
 Լոեալ չխօսէր առ Պիղատոս.
 Խորհրդոց ոչ խտտորումն
 Ծառայապէս կատարեցին,
 Կատարեցան կամքն արարչին.
 Հիւսունք բերին փայտ կոփեցին,
 Զնեցին խաչանըման,
 Ղամբար փալլած ջահ վառեցին,
 Ծըմլեցաւ տէրն ի խաչին,
 Մատունքն ի փայտ բնեռեցին,
 Յիննէրորդ ժամ ուրբաթին
 Նա աւանդեաց առ հայր զհոգին:
 Ծուրջը պատեցին ըզԳողգոթայն
 Ողորմելի ազգն հրէից.
 Զհանդուրծեալ վարագորիւն

Պատանեցաւ վերուստ ի վայր
Զուր և արիւն ի սուրբ կողէն
Ռահ գործեաց զարդարութիւն:
Սուրբ խնկով, սուրբ կտաւով,
Վարշամակով պատանելով,
Տարեալ դրին աւագ բեմին
Ռարունեաց սուրբ վարդապետն,
Ցնծացաւ Երուսաղէմ
Ի հաւատացեալքն ուրախացան:
Փառք ընդհանուր և սուրբ հոգւոյն
Քրիստոսի տուք օրհնութիւն:

16

Ի ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻՈՅ ԸՍՏ ԱՆՈՒԱՆ ԵՐԳՈՂԻՆ

Գովեմ ըզքեզ, մարմնով հրեշտակ,
Բարի արմատ՝ սուրբ յիշատակ,
Յորթոյն կենաց տունկ բարունակ,
Ի գնացըս ջուրց հոգւոյն վըտակ:

Րամեալ ստեղունք ոստ ճախարակ,
Բողբոջախիտ երփնագունակ,
Ոսկէճաճանչ վարսագիսակ,
Խայծեալ ողկոյզ, համ քաղցրունակ:

Իբրը խընձոր մի ի ճըղի,
Գունագեղեալ ազգի ազգի,
Տերևապատ քօղեալ ծածկի,
Հոտն ի նմանէ արտաբորի:

Գունով ես դու պըտող բարի,
Ծառ քո ի դրախտն որ յԱդենի,
Ադենն է մերս եկեղեցի,
Որ ի հոգւոյն առոգանի:

Որակն աճումըն հասակի,
Որ յենթակայն տեղակալի,
Տերեն է զգեստ պատմունանի,
Պատշաճաւոր ըստ կըրօնի:

Բարո՛ւն, համբաւ գործոյդ բարի,
Որ ոչ թաքչի ընդ գըրուանի,
Կամ հոտ անոյշ ըստ Պաղոսի,
Բուրեալ ի փառքս Քրիստոսի:

Իսկ մուտն ի քեզ մահկանացոյի,
Որ և երկուքըն շաղկապի,
Անտի և ելն է անմահի,
Լուծեալ կապիմք անլուծելի:

Սիրով քո սիրտս իմ տոչորի,
Նուաղեալ մարմինս ալլագունի,
Կամ տաքակոյս յայսմ աշխարհի,
Ծըփամ յալիս մեղաց ծովի:

ՆՈՐԻՆ
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՅԵԱԼ

Դու եւ յԱդինայ դրախտէն,
 Զոր տընկեալ աջն անեղական,
 Կենաց ծառ ծաղկեալ եւ դու.
 Վարսաւոր սրովքէն պահապան:

Անծոր և անծեր եւ դու,
 Անթարշամ եւ ւ անապական,
 Թըմրեալ արքեցայ յոգի,
 Զի բուրեւ հոտ անմահութեան:

Հոտ քո է անճառ ծաղկանց,
 Ծառագայթ եւ արեգական,
 Առ իս տեսանեմ ըզքեզ,
 Նա ծաղկիմ որպէս ըզշուշան:

Ի սէր քո վառիմ անշէջ,
 Նըւաղիմ առ քոյդ տեսութեան,
 Պասքեալ ծարաւիմ հոգով
 Սոսկալի և յոյժ հրաշագան:

Արարած եւ արարչին,
 Հըրանիւթքն են քեզ պահապան.
 Օրհնեալ արարիչըն քո,
 Սքանչելի պատկեր տիրական:

Տեսին անմարմինքն ըզքեզ
Եւ ի գեղըդ քո հիացան,
Ի քառից միութից կազմեալ
Եւ ունիս հոգի քանական:

Արեգակն է քեզ մըման
Կամ լուսինն ի հընգէտասան,
Մուշթարի, զօհրայ և շամս,
Օտարիտ դէմ արեգական:

Կարմիր և կանաչ գունով,
Երփնազարդ որպէս ծիածան,
Դու ցօղ ես՝ իջեալ յամպէ,
Զարդարես զերկիր հրաշագան:

Դըրախտ ես ծաղկածաւալ,
Վայելուչ փրթթեալ բուրաստան,
Կարմիր վարդ կանաչ թըփով,
Համասփիտ և մուրտ ու շուշան:

Ի յեզր Փիսոն գետոյն
Բուսանիս հիրիկ անմման,
Դեքըն սասանին ի քէն
Եւ լինին յոյժ հալածական:

Նորասքանչ եղեգնախունկ
Ի լեռնէն գաս սինեական,
Ազնիւ և անուշահոտ
Փարատես ըզցաւըս մարդկան:

Կինամոն ի Թէրայիդ,
Գըտանի յոյժ հիացական,
Ծաղիկ զըմըռսեայ չքնադ
Եւ զարմանալոյ է արժան:

Նախամարգարէն Մովսէս,
Որ էառ յաստուծոյ հրաման,
Բերեալ եղ անուշ եփեաց
Եւ էօծ զառաջին խորան:

Եղ թափեալ անուն Յիսուս,
Որ էօծ զբնութիւնս մարդկան,
Նա քեզ հովանի լինի
Եւ պահէ ամբիժ ւ անասան:

18

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՍԱՏԵԱԼ

Արեգակնափայլ գեղով լի լուսին ի տաանութեանդ,
Աչեր ծով ի ծով ունիս, սուկալի վարսաւոր սըրովքէ.
Ուներդ է քաշած կամար, զինչ գարնան աղեղն ի յամպէ,
Լեզուդ տապարզի շաքար, քո շրթունքդ վարդի թերթ է:

Աստղըն վառ ի վառ պայծառ ելանես ի յառաւօտէ,
Սքանչելատեսիլ դիմօք, Միքայէլ հրեշտակն ես միթէ,
Զըկայ օրինակ այլ քեզ, հողածին քան զքեզ չբերէ.
Հազարաց բիրոց ընտրեալ, ո՞ր լեզու ըզքեզ դըրուատէ:

Վարդ եւ վայելուչ գունով, ցօղ առնուս ի վաղորդայն,
Արեւն երբ ի քեզ առնու, հիանայ ով զքեզ տեսանէ:
Հոտով քո արբեալ թըմրիմ, երբ քաղցրիկ հողմ ի քեզ հընչէ,
Փընջեալ երփնագարդ ծաղիկ, զքեզ բերած ի բարձր լեռնէ:

Հիրիկ, կիճամոն, նարդոս, պալասան ի յեփպտոսէ,
Քըրքում և զըմոտ շուշան, դու ազնի քան զգոհար հալուէ,
Եղեգնախընկոց նմանիս, գըտամիս ի լեառըն Սինէ,
Համասփիտ և մըրտենի, մանուշակ ի կանաչ թըփէ:

Ակըն դահանակ, սուտակ, ելեալ եւ Փիսոն գետէ,
Տըպազ մեծագին, յասպիս, շափիւղայ, լոյսն ի քէն ցայտէ:
Ակատ, կարկեհան, յակինթ, մարգարիտ՝ ելեալ ի ծովէ.
Մաքուր, անարատ ոսկի, դու եկեալ եւ ի յԵիլատէ:

Յապտած քարանց վիմաց մեծագին ակունք նորոգէ,
Առեալ ի ցօղոյ յերկնից՝ ի յուտրէն մարգարիտ շինէ,
Մացառաց, ոստոց, փշոց հոտ անուշ ըզվարդ ընծիւղէ,
Կազմեալ ի ջըրոյ պատկեր է զարմանք թէ այսպէս առնէ:

Պատկեր եւ քո ստեղծողին, շաղկապեալ ի քառանիւթ,
Տիպն իւր գոյացոյց ըզքեզ, նըկարեաց ւ եհան յարգանդէ,
Զիա՛րդ օրինակ տամ քեզ յանշնչից և յանըզգայէ,
Յայս իմ այրեցած սրտէս զայս ընծայ ընկալ ւ ընդունէ:

Գրիգորիս Արթամարցի արտասուօք ըզքեզ կաղաչէ,
Թէ՛ ինձ ողորմի ասցէք, և փրկիչն ձեզ պարգևէ:

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՍՍՅԵԱԼ

Աստուածանըկար պատկեր յօրհնեալ ի յարարողէն,
Բանի քո բարդեալ դիզես զամենայն պարգևք հոգեղէն.
Գարուն գեղեցիկ եկեալ, հալածես ըզսառն ի ջրէն,
Դըրախտ վայելուչ ծառօք, փրթըթին ոստունքն ի ճղէն:

Երկիր զարդարեալ բուօք, ընդունես ըզլոյսն յարևէն,
Զքեզ ամպ հրաշագեղ ասեմ, ծըծես ցօղ անծայր ի ծովէն:
Է՛, դու մըշտաբուխ աղբիր, արբեման արարածք ի քէն.
Ընտրեալդ ի բազմաց բարի, սովելոց տաս յանմահ հացէն:

- Թևօք քո թեթև թըռիւր, զօրանաս յամենագօրէն.
Ժամանէ ի գիտութիւն ժըրաջան մեղուդ ի բընէն.
Ի լերունքդ ի ներս շըրջիս, ժողովես զփոշին ի ծաղկէն.
Լուսափայլ դամբար կազմես, քաղցրահամ կերակուրն ի քէն:

Խըտըղտայ Տիգրիս ւ Եփրատ զովացո գերկիր համօրէն.
Ծաղիկ ծիածան գունով, վայելուչ ու շաղն ի վերէն:
Կանաչ բարունակ տընկեալ քերկրութեան բաժակ ի յորթէն.
Համաափիտ ծաղկի նմանիս կամ փրթթեալ վարդն ի կոկոնէն:

Զագըդ արծըլոյ ձայնէ, բարձրացիր և ել ի հաւէն,
Դօղեալ հալածին թըռչունք, գերդ զինուոր ի թագաւորէն.
Ճանանչ ի յարփոյն առնուս և վառիս անաղօտ լուսէն.
Մաքուր մարգարիտ պայծառ, ծընեալ ես յերկնային ցօղէն:

Յոսկոյն ես արաբացոց՝ արձակես նըշոյլ հրեղէն.
Նարդոս և քրքում զըմոտ և հալուէ ի հընդկականէն.
Շարեալ պաղպաջուն ակունք, կայծ կարմիր ի Փիտոն գետէն,
Ոսկեակ, յակինթ և ակատ, կարկեհան քիւրեղ սառնօրէն:

Զքնաղ վայելուչ տըպագ, զքեզ գովել չկարէ հողեղէն.
Պատուական մաքուր արծաթ և սրբեալ անօթ լուսեղէն:
Զահըդ վառ ի վառ անշէջ, փարատես զխաւարն ի տանէն,
Ռամիցըս գըլուխ զինուոր, զօրանաս ի զօրավարէն:

Սարդ և սօս, կիպար և նոճ, տապանակ ի յանփոտ փայտէն,
Վարսաւոր ծառըդ կենաց, զքեզ պահէ սոսկալի սրովքէն.
Տուն իմաստութեան շինեալ ի յահեղ հըզօրի բազկէն,
Րամեալ խընամես գազինս և թափես ի չար գազանէն:

Յանկամ տեսանէլ ըզքեզ, իմ պըսակ փառաց լուսեղէն:
Իիւսեցից երգըս տաղիս, զքեզ գովեմ հոմերոսօրէն:
Փափագիմ վարուցդ ամբիծ, տէր Անտոն ի Թերաշիդէն.
Քո արարողին տամ փառք, օրհնութիւն յաիտեանս ամէն:

20

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՍԱՅԵԱԼ

Դու դրախտ Եդեմայ տընկեալ յանեղէն,
Ի յէլս արևու տեղիք լուսեղէն,
Ծառօք ու ծաղկօք պըտողովք շողեղէն,
Զոր շրջափակեալ պահէ սերովքէն:

Որպէս զնախաստեղծըն գեղաղէշ ես,
Տիպ և գաղափար տեառն աստուծոյ ես,
Պատկերով պատուեալ քան զՄիքայէլ ես,
Ի հողեղինացքս հըրեղէն ես:

Թափանցիկ լուսով ակըն արևու,
Լիալիր լուսին մեղմով գընաս դու,
Աստղդ վառ ի վառ, ցօղ առաւօտու
Եւ աւետաքեր հողմըն հարաւու:

Լեառըն Սարարադ, Կարմեղ և Սինա,
Թաքոր 'ի Ահերմոն նման Բեթելայ,
Զօհի Սրանդէլ և փոռ քէմիայ¹,
Ով ի քեզ դիմէ շուտ փարթամանայ:

Վըտակ Եղեմայ և գետ Յորդանան,
Սելովմայ աղբիր և ջուր ես յուզման,
Անկեալ եմ հիւանդ մերձ առ քոյդ դրան,
Սպասեմ հանապազ ես առողջութեան:

Փայլուն մարգարիտ ի մէջ սադաֆին,
Յահագնատեսիլ յատակըս ծովին,
Զոր գաս ի ցամաք ձեռօք լողնորդին,
Եաղութ ու զըմրութ, գոհար մեծագին:

Վերնոց վեհագոյն և աշխարհի գարդ,
Ուշիմ և խոհեմ 'ի անօրինակ մարդ.

¹ Լեռն եւ Սրանդէլ, ի քիմիայով (իմա՝ հարստութեամբ — ա.)

Նոճի, մրտենի, սանտալի և սարդ,
Նումանի ծաղիկ և փըթըթեալ վարդ:

Յարեայ շըրջեցայ ի մէջ գիշերոյս,
Խընդրեցի գտայ զիմ աչացըս լոյս.
Եկ իմ գեղեցիկ քրքում և նարդոս,
Ոչ թողից ըզքեզ մօտ ի տուն գինոյս:

Կեփագայ ոսկի և մաքուր արծաթ,
Վարսօք վայելուչ որպէս ըզթուխ սաթ,
Ով որ տեսանէ, դառնայ մաղասկաթ,
Անդուլ 'ի անդադար կու առնէ ֆըրեաթ:

Է՛ մահի թամամ, դըրհանի թանկթար,
Է՛ քաման արբու, սարմաստի նիզար²:
Երբ ի կան ածես զաչերըդ կամկար,
Սըրտեր փոցատես համարով հազար:

Սամպուլ 'ի ըռայհան, լալա ու կուզար,
Պըլպուլ գումնդա ամատ բա բահար,
Նալա ու ֆիղան մէքունաթ սահար.
Պաշաթ քի պիճամ ըռուի տիլտար³:

² Ո՛վ լիպուսին, նեղքերան,

Ո՛վ աղեղնաճոճք, սիրածին հարբեցնող (պ.):

³ Սմբուլ ու ռեհան, կակաչ ու ծաղկունք,

Երգիչ տխակը եկավ գարնան հետ,

Ողբ ու կոծ է անում (մինչև) առավոտ,

Թերևս տեսնեմ դեմքը սիրածիս (պ.):

Նարինջի ծաղիկ, կալիսի տերև,
Դու վարսաւորեալ յարմաւենոյ ձև,
Փայլըս փայլի տաւ սիրամարգու թև,
Խնդութեան տեղիք, աշացըս լոյս քև:

Հոտըդ քո բուրե վարդ ու շուշանի,
Մուշկ և մանուշակ, հովիտ ծաղկալի,
Նարգիզ, նոնոֆար, բըլուր կընդըրկի,
Ամենայն մըտաց եւ ախորժելի:

Դու սքանչելագործ քան զօրաւոր խաշ,
Ահաւոր տեւեամբ քան ըզկարի քաշ,
Ելանես, գընաս, և լինիմ յառաջ,
Կամ լիսուսի ընդ իս, կամ նստիի ի յաջ:

Գիշեր ու ցորեկ եմ եւ երերուն,
Ոչ կենամ ի դուրս 'ի ոչ օթիմ ի տուն,
Սահրա մեզարդամ համշու Մաջընուն,
Իմոզամ Ֆըրհատ, դիլի ման փուռ խուն⁴:

Զարկած ի վերէդ քեզ կանաչ վըրան,
Բազմիս ահաւոր, 'ի եւ քեզ յանդիման,
Ծօխշանգ շաքարի, ըոո արդաւան,
Է՛ լ(ա)ս աղիղի ու դուռի դանդան⁵:

⁴ Թափառում եմ անապատում հանց Մեջնուն,
Այսօր Ֆարհատն եմ, սիրտս լի արյուն (ա-):

⁵ Ծողշողուն շաքար եւ, կարմրադեմ (եւ),
Ո՛վ սարդիոն շրթունք ու մարգարտե առամ (ա-):

Սիրտըս փափագի և կայ ի դողման,
Աչերս է կարօտ տեսող աննըման,
Սէ ըռուզ բուրիմ փէշի թու մեհման,
Մառանջ, մէրաւամ, սարվարի խորան⁶:

Զիարդ բաժանիմ ի քէն կենդանի,
Առանց քո տեսող շունչըս կու քաղի,
Չուն թարկ բըղահամ, գուլի խօշբուի,
Գար բինամ՝ հազար ջար ու սըթամի⁷:

Արհնութիւն փըրկչին ի քեզ իջանի,
Կամօքն աստուածային կենաս կենդանի,
Գունդըք չար այսոցն ի քէն հալածի,
Զերդ ըզարեգակն փայլես ի յերկրի:

Է՛ր ունայնաբանես, Աղթամարցի,
Այս կեանքս անցաւոր է՝ քեզ յուշ լիցի,
Այժմ յօժարութեամբ ես մեղաց գերի,
Բայց յետոյ լինիս ողորմ ու լալի:

⁶ Երեք օր քեզ մոտ հյուր էի,

Մի տխրիր, գնում եմ, գեղեցկութիւնների գլխավոր (ալ.):

⁷ Երբ թողնեմ (քեզ), վարդ ես բուրավետ,

Թե տեսնեմ՝ հազար բոնություն ու դաժանություն ես (ալ.):

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՅԵԱԼ

Դու ես արեգակ, լուսին ի լոման,
 Չկայ քեզ օրինակ ի յորդիս մարդկան,
 Պաշաթ քի շաւի Իսուֆի Քանհան,
 Է՛՛ն ճոռասիդայ կուլի քա պօստան՝:

Պայծառ արուսեակ ի յառաւօտու,
 Ես եմ քեզ փափագ, ւ յիսնէ ես հեռու,
 Իմ շուշան ծաղիկ, կարմիր վարդըն դու,
 Չըրա՞ դէր ամատի, քէմարամ քէ թու՞:

Սախտեալ գեղեցիկ, ոսկի մետրասայ,
 Մէհրապ է քաշած զուներդ ի նըմա,
 Աչերդ է կանթեղ ի ներքոյ նորա,
 Կարդան անդադար անդ քալամուլլահ:

Դու քերըլմամուր և մաքաթուլլահ³,
 Գամ յայդ հեռաւոր ճանպահդ որ քեզ կայ,
 Պըստանամ թագպէհ, բփուշամ խրդայ⁴,
 Լիցի թէ աչերս քեզ արծանանայ:

¹ Թերես լիմես Հոփսեի Քանաճաղիմ,

Ո՛վ դու պարտեզի նորահաս ծաղիկ (պ.):

² Ինչո՞ւ ուշ եկար, հիվանդ եմ առանց քեզ (պ.):

³ Դու քերըլմամուր և Մեքքե աստծու (պ.):

⁴ Թագրեհ ձեռք քերեմ, հագնեմ քուրճ (պ.):

Իմ սիւն ի սրտի ւ իմ ուրախութիւն,
Իմ շունչ ու հոգի ւ իմ կենդանութիւն,
Աչացս առաջի ես քուն ւ ի յարթուն,
Տուշմանի թորայ շաւաղ ճիկարխուն⁵:

Նորաբոյս ծաղիկ և տունկ մշենի,
Երեսդ է պայծառ քան ըզթերթ վարդի,
Է՛ ամպարֆըշան հոտի ու փարի⁶,
ԶՀինդ ու զԽորասան քո մէկ տեսդ արծի:

Ծրթունքդ է շաքար, խօսանքդդ դանտ է,
Լեզուդ ի քերանդ անգին ճօհար է,
Համաւիիտ ծաղկի հոտ ի քէն բուրէ,
Զէ քեզ օրինակ, քոյդ այլ փարթամ է:

Ուներդ է քաման, թարթաւիդ է քո թիր,
Զանգ աստ, ու լաշքար մէքունի թատպիր⁷,
Թըրով ու սրով շատ ոք խոցեցիր,
Զե՛հ հուքմ ու հրաման, զեհէ՛ սախթադիլ⁸:

Առիւծ ի շամբի բազկօք զօրաւոր,
Ամէն կենդանեաց ես դու թագաւոր,
Երբ աղաղակես ձայնիդ ահաւոր,
Սարսափեն, դողան երէքդդ բոլոր:

⁵ Թող քո թշնամու սիրտը արշունուովի (պ.):

⁶ Ո՛վ համպարաբովս հոտի ու փերի (պ.):

⁷ Պատերազմ է, ու բանակ ես պատրաստում (պ.):

⁸ Ի՛նչ ուժ ու հրաման, ի՛նչ դաժանություն (պ.):

Կարմիր-սպիտակ խնձոր անտառին,
Ծրար ըստաշիւից և իղ մեծագին,
Վազելով գնաս ի վերայ լերին՝
Նըման այծեմանց և որթուց եղին:

Բերկրութեամբ քաժակ և ապի հայաթ,
Ես եմ ծարաւեալ, արթո՛ր ինձ մին կաթ,
Պըթե փիալէ ու շիրին շարպաթ,
Մուրդա զընդա քուն, դարի քարամաթ⁹:

Քան ըզքաջ արծիւ քարձրագնաց ես,
Գեղեցիկ բազայ, լատիֆ ու թառ ես,
Փայլուն սիրամարգ ոսկէփետուր ես,
Քաղցրաձայն կաքաւ մըրդի սահար ես:

Սուրաթդ է սադաֆ մարգարտաքրտունք,
Է՛ փուստայ տըհան¹⁰ ու բարակ շրթունք,
Սուտակ, դահանակ ու շարեալ ակունք,
Բիրեղ քանդակեալ մատունք ւ ատամունք:

Քան զգարնանային ամպ քաղցրահոսան
Վայելուչ գունով զերդ ըզծիածան,
Հողմով տարբերի քո հերըդ դեղձան,
Երբ որ ելանես սահրայ ի սէյրան:

Կիպարի, անճի, կանաչ ձիթենի,
Նարինջ ու թուրինջ, տունկ պալասանի,

⁹ Տուր (ինձ) փիալէ ու քաղցր օշարակ,
Կյանք տուր մեռչալին, ով հրաշագործ (աւ.):

¹⁰ Ո՛վ պիստակաբերան... (աւ.):

Տօսախ, սինուբար, շմշատ ու տուքի,
Միշտ կանաչ կենաս քան զնշարենի:

Զօրըն կու մաշիմ ի հոգս և ի դուսայ,
Վախենմ թէ լինիմ ի քեզնէ ճուտա,
Կամ զիս մոռանաս ու տաս ինձ ճազայ
Պութիմ խիրաթմանդ, քարդի դիւանայ¹¹:

Նոր գարուն եղև և նոր առաւօտ,
Նօ պուլպուլ ամատ, դումրի ու հօտհօտ¹²,
Նոր ձայն արձակեց, նոր նստաւ ի մօտ,
Նօ կուլ ու սամպուլ ես էի կարոտ:

Հեռացաւ գընաց յինէն տրտմութիւն,
Եկն եհաս այսօր ինձ ուրախութիւն,
Ելլ փափագ չունիմ, իմ փափագըն դուն,
Քաղի լոյս աչացըն քո թշնամուն:

Քեզ միշտ հովանի քանըն հայրական,
Միքայէլ հրեշտակըն քեզ պահապան,
Յաշխարհըս կենաս անփորձ և անասան,
Անմեղ, անարատ և անապական:

Ա՛յ Աղթամարցի՝ դու ծառայ մեղաց,
Աւորքըդ գընաց ահա ի ձեռաց,
Զգաստացիդ հիմիկ և կաց ի յոտաց,
Լալով աղաչէ զՔրիստոս աստուած:

¹¹ Իմաստուն էինք, դարձրիր խելագար (պ.):

¹² Նոր սոխակ եկավ, տատրակ ու հոպոպ (պ.):

ՏԱՂ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՏԵԱԼ

Մաքուր պատկերով նըման հրեշտակի,
Անգին մարգարիտ յեռեալ ընդ ոսկի.
Սէթ՝ ի Արիստղոմ, Յովսէփ սըխրաւի,
Անձամբ վայելուչ ի մէջ ամենի:

Է՛ղօննայ տըհան, ծաղիկ նըռնենի,
Պըտողով բարունակ և դալար ուռի:
Դու քաղցըրհայեաց փրթթեալ վարդենի,
Արմաւ և շուշան և նըշդարենի:

Ուներդ է քաշած քան ըզթափած թուր,
Թարթափդ է քո թեք քան ըզնշտար սուր,
Սպանանես, գերես յօրըն հազար բիր,
Զե՛հ հուսնու սուրաթ ու զեհե՛ սամպուլ¹:

Դու նագուք տայուս և մըրդի թութակ,
Կարկաշող կաքաւ, գարնան ծիծեռնակ.
Պուլպուլ ու դումրի՝ լատիֆ ու զիրաք,
Հօտհօտի սաքայ և փէքար մալաք²:

Ոսկի ի Հընդկաց, ակըն պատուական,
Շուրջ գամ ու փընտրեն ըզքեզ անխափան.

¹ Ի՛նչ բարի երես ու ի՛նչ սմբով (պ.):

² Սոխակ ու տատրակ՝ քնքուշ ու ճարպիկ,
Այգաբացի Ռոպոպ և պատկեր հրեշտակի (պ.):

Ես եմ քեզ խընդրող և վաճառական,
Ի բազում մըտաց ծածուկ 'ի անկուման:

Նայեաց մէկ ընդ իս աչօքդ մէտան,
Կամ քաղցրիկ խօսիր կամ տուր պատասխան.
Ծիկարում քէպապ, կօզում եաշի դան,
Կէճայ ու կունտուզ դըլարըմ ֆըղան³:

Արբի ու սահարսան, ուզում նոր ու նար.
Թօքար աղզընտան նօպաթ ու շաքար⁴,
Յով որ դու նայիս և առնես նատար
Լիճի քան ըզմոմ՝ պողպատ է թէ քար:

Սիրով լափեցիր 'ի արիւր զսիրտըս խոց,
Կու տապիմ 'ի այրիմ որպէս ի հընոց.
Արտես կու թափի յովով հուր ու բոց,
Զայդ աստուածագիծ պատկերդ քո ինձ ցոյց:

Քո մէջքդ է քարակ քան զուռի վարոց,
Սպիտակ ատամունք՝ մարգարտէ շարոց,
Դու քաղցրատեսիլ և պըտուղ ծառոց,
Յայդ շիրին լեզուէդ տուր երկու զըրոյց:

Քան զշամբ եղեգան ելեր ես շիտակ,
Ուներդ է կամար որպէս զաղեղնակ.

³ Սիրտն իմ այրված, արցունքս է հոսում,

Գիշեր ու ցերեկ ողբում եմ ես (թ.):

⁴ Առավոտ ու այգաբաց ես, դեմքդ հուրհրան.

Թափվում է քերամիցդ նաքաթ ու շաքար (թ.):

Աչերդ է պայծառ որպէս ըզծովակ,
Ղարդ եղայ ի ներս 'ի եղէ անճարակ:

Թարթափդ է խանչար, ինքըն՝ պողպատ զուտ,
Այտով զիս հարիր 'ի արիր խորտ ու մորտ.
Ամպի պէս ածիր ինձ սաստիկ կարկուտ,
Թէ ես մեռանիմ, քեզ շահ չէ, օգուտ:

Երթունքքդ է քո լար, կըլափդ է ամպար,
Տաշխ և կինամոն նափայի թաթար.
Զըմտու և հալվէ ու լալ ու ճօհար,
Զօհրայ, մուշթարի 'ի արուեսակ պայծառ:

Վեր ես գընացեր քան ըզսինոբար,
Նըռնենի դըրախտ և սալվի չինար,
Լեզուդ է շիրին քան զՄըսրի շաքար,
Ի քո թըշնամոյն շինքըն տապար:

Քան զգարնանային մանուշակ հոտով,
Որպէս քաֆուր վարդ պայծառ և գունով.
Ծագիս քան զարև յերկնից կամարով,
Զերդ ըզբոլորեալ լուսին ես լուսով:

Երբ որ կու շարժիս ոտօքդ ըռաւան,
Ուր որ դադարիս, այն տեղն է պօստան.
Հանց սիսաաթով իջնուս քան ըզխան,
Դըրիր ըզգերիս զընձի 'ի ի զընտան:

Խն Աղթամարցի՝ դու քարեաց անջան,
Ունայն թըզենի, փշաքեր անդաստան.

Թո՛ղ զսէր աշխարհիս այս անցորական,
Զի դառն ու լեղի է յոյժ անպիտան:

Անօրէնութիւնքդ քո բարձրացան,
Որպէս բեռն ծանր սաստիկ ծանրացան.
Երբ որ մըտանես ի հող 'ի ի տապան,
Ապա աւաղես, դառնաս փոշիման:

28

ԱՂԹԱՄԱՐՅԻ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ ԱՍԱՑԵԱՆ

Ահա այգիք մեր ծաղկեցան,
Բուրեն ըզհոտն անմահութեան,
Ե՛կ, ցանկալի իմ 'ի անճըման
Եւ զուարճացուք ի բուրաստան:

Բըխեն ըստինքդ կաթն և գինի,
Մեղր ի շրթանցդ քո կաթի,
Որով հոգիս իմ փափագի
Եւ նըւաղեալ յոյժ տոչորի:

Պեղեցկագեղ, քաղցրաբարբառ,
Սէր քո ունի խորհուրդ անճառ,
Իմանալի արև պայծառ,
Լուսաւորեա՛ զմիտս խաւար:

Դրախտ վայելուչ, ծառ պըտղաւոր,
Քաղցրաճաշակ գինի և նոր,
Սիրով արքեալ քո ահաւոր
Ի սենեկին խորհըրդաւոր:

Երևեցան ծաղկունքն յերկրի,
Նըստցուք ընդ քեզ ի պարտիզի,
Երգեցից սէր քեզ սիրելի,
Սիրտ իմ սիրով քո ոչ յագի:

Զօր հաճապագ ընդ քեզ կալով,
Ըզգեղ դիմաց քո դիտելով
Եւ խօսակից քեզ լինելով,
Ըստեպ-ըստեպ համբոյր տալով:

Էթէ յաչաց մարմնոյս ծածկիս,
Մըտաց աչօք ինձ երևիս.
Բնակեալ ես դու յիմում սրտիս,
Ծրարեալ ունիմ զքեզ ի հոգիս:

Ընտրեալ ոսկի սոփերական,
Ակ լուսատու և կարկէհան,
Տըպագ և կայծ յոյժ պատուական,
Ելեալ խընդրեմ զքեզ անխափան:

Թէ տեսանեմ ըզքեզ կըրկին,
Լուսաւորի միտքս իմ մըթին,
Եւ տամ համբոյր շրթանց քոյին,
Նա վերանամ ես ի յԱդին:

Ժուժկալութիւն չունիմ անկամ,
Զտիւ ու զգիշեր նըստեալ ողբամ,
Վառեալ սիրով քո տապանամ,
Զաչս ի յանճարդ համբառնամ:

Ի տեսլենէ քո արբեցայ,
Ահեղակերպ լուսոյ արքայ.
Հոգիս քերկրեալ ընդ քեզ ցնծայ,
Սիրով ի սէրդդ կապեցայ:

Լուսապայծառ երևի նա,
Որթոց եղանց նըման խայտայ,
Ահա եկեալ ի Թէմանայ,
Զգեստաւորեալ ի Բոսորայ:

Խունկ և հալուէ, ծաղիկ դաշտաց,
Անճառելի հոտ քո քուրեաց,
Ելից զաշխարհս համատարած,
Յորմէ մարդիկ եղեն հարբած:

Ծաղիկ փրթթեալ առաւօտու,
Չոգոյս, մարմնոյս իշխանըն դու—
Լուսաբորբոք ակն արևու,
Օդ քաղցրութեան ի հարաւու:

Կարմըրացեալ ի գոյն վարդի
Ի մէջ ծաղկանց երևելի,
Բարձրաուղէշ արմատենի՛,
Գլխոյս իմոյ լե՛ր հովանի:

Հոտ քո անուշ տարածեցան,
Որպէս ըզվարդ և ըզշուշան,
Նարդոս, քրքում և պալասան.
Քիմք մեր ի քէն պարարեցան:

Ձայն տուր և ինձ, ո՛վ տարփալի,
Նուաղեալ հոգիս յոյժ ծարալի,
Մարմինս մաշեալ ալլագունի
Վասն տեսեան քո սըխրալի:

Ղամբարափայլ ճաճանչ լուսո՛յ.
Յիս վառեցեր ըզկայծ սիրոյ.
Սիրտ իմ արթուն կայ վասն քո,
Ոչ դադարի ակս ի լալոյ:

Ճեմեալ ընդ քեզ ի յանդաստան,
Փափագով քո սուրբ տեսեան՝
Ահեղակերպ և հրաշագան,
Աչք մեր ի քէն նրաղեցան:

Մաքուր մարմնով մարգարտափայլ
Ահեղատես լուսոյ նրկար,
Ի հազարաց բիրոց ընտրեալ,
Մըտեր ի սիրտս իմ թագնաբար:

Յորժամ ի քէն լինիմ հեռի,
Սիրտս իմ սիրով քո հըրդեհի.
Զերդ գեղջերուն, որ փափագի,
Յաղբերըս ջուրց միշտ յօժարի:

Նըստեալ ի յանց ճանապարհին
Վըտակ ի յաշացս իջանի.
Արտասուօք զանկողինս թացի.
Դարձիր առ իս, ո՛վ սիրելի:

Երթունք քո սուրբ թէ շարժեացես,
Նուրբ և ծածուկ սիրով ազդես,
Զանկեալս կրկին յարուցանես,
Ամբիծ, մաքուր, անարատ, հեզ:

Ո՛ր խնդրեցից զքեզ ցանկալի.
Մի և ընտրեալ քոյն ծնողի.
Ծընօտքն քո նըման տաշխի,
Զքիմս իմ ելից յանկարծակի:

Զունիմ հանգիստ գերդ հրակիզած,
Կամ վարանեալ և դեգերած,
Որպէս մոլի եմ և արբած,
Քեզ փափագիմ, պըսա՛կ փառաց:

Պարտեզ փակեալ շուրջանակի,
Աղբեր կընքեալ ջրոյն կենդանի.
Նըստեալ ի բլուրըն կընդըրկի
Լիբանանէ եկ, սիրելի՛:

Զահո՛ վառեալ ի Սանիրայ,
Զայն քո եկեալ յԱհերմոնայ,
Լերանց ընծուց դիմեալ և գայ,
Մեղր ի ներքոյ լեզուի քո կայ:

Ռընկունք լցան մեր ի հոտոյ,
Քոր և հեղեր նըման իւղոյ.
Նարդոս, քրքում, ծաղիկ ծառոյ,
Եղեգն և փունկ, լեառըն զմըռսոյ:

Աէր քո զսիրտս իմ տոչորէ,
Անշէջ վառեալ բոցակիզէ,
Զքունն ի յաչաց իմ թօթափէ
Մէջ գիշերի՝ առաւօտէ:

Վայելչագեղ, ծաղկածաւալ,
Զերդ սերովքէ վարսաւորեալ,
Քան ըզլուսին ես լըրացեալ,
Խաւարելոյս արև պայծառ:

Տոր ինձ ըզձայն քո ազդելով,
Զի խանդակաթ եմ ես սիրով.
Գլուխ քո լցեալ մանրիկ ցօղով,
Աչք քո ծաւալ տան զերդ ըզծով:

Ռոտեալ սիրով քո ըղձալի
Զձայն քո արա ինձ լսելի.
Դարձի՛ր, դարձի՛ր, դա՛րձ սոմնացի,
Դարձեալ բնակեա՛ յիմում սըրտի:

Ցանկամ գեղոյ քո գերունակ,
Հեզ և հանդարտ, ամբիժ տաւորակ,
Ուրախութեան իմոյ գուշակ,
Զոր երկրաւորքս չեն օրինակ:

Իիսեաւ և զիս ի քեզ սիրով,
Կամ ու սպասեմ այսու յուսով
Եւ հառաչեմ արտասուելով,
Թէ նորոգես կրկին մարդով:

Փեսայ և տէր իմոյ հոգոյս,
Յոյժ հեռացար վասն իմ գործոյս.
Նոր միացիր ընդ մեռելոյս
Եւ այց արա կորուսելոյս:

Քեզ գովութիւն յանարծաճես,
Ընկալ զսակաւս ի նրազէս,
Ի յաղթատի գանձարանէս.
Տուր զշնորհաց ձիրըն պէս-պէս:

24

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԸՍՏ ԱՆՈՒԱՆ ԵՐԳՈՂԻՆ

Գարունն երեկ պըլպուլն յայգին,
Ծաղկունքն ամէն շատըխ արին
Եւ մուշթուլովս տարան վարդին,
Թ'ելեր կու գայ քո սիրելին:

Բախացեալ պլպուլ հաւին
Ընդ կանաչել վարդին թըփին,
Գընաց պլպուլն երեր զղումրին,
Թէ՛ եկ և տես ըզելք վարդին:

Ի մէջ պաղշին վըրան զարկին,
Ի ինքն էր ի քուն մէջ կոկոնին.
Կանչեց պլպուլն ըզղազալին
Ի ուրախացաւ ի տես վարդին:

Պիշեր ցորեկ կամ երերուն
Եւ ես կայրիմ ի դէմ վարդուն.
Թէ երբ ելնէ ինքն ի քընուն,
Քանի՜ անեմ զար յիր սիրուն.

Ով սիրելիք իմ հաւասար,
Թէ գիտէք դեղ՝ արեք ինձ ճար,
Գընամ ի վարդն ի զէնէհար
Եւ ծառայեմ սրտովս յօծար:

Բամբ թռչնոց, զձեզ մոռացայ,
Յորժամ զքաֆուր վարդըն տեսայ.
Ընդ ահեղ գունըն հիացայ,
Ի քորմանէ հոտոյն արբայ:

Ի քէն հայցեմ, վա՛րդ պատուական,
Մի՛ համարիր զիս անարժան,
Կա՛մ սպասաւոր ի քոյդ դըրան,
Մի՛ արձակեր զգերիս ունայն:

Սէր քո ահեղ ւ անտանելի,
Տըկար թռչունս զիս՝րդ լինի,
Սիրտըս վառեալ հըրով այրի,
Թէ ինձ չառնես պատասխանի:

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՍԱՏԵԱԼ

Յետ գընալոյ վարդին եկ պլպուլն յայգին,
Ետես թափուր զվրանն, քաղեցաւ հոգին,
Խնդրէր և հարցանէր ըզիր սիրելին,
Կանչէր զար ու ֆիղան ի մէջ գիշերին:

Այգի՛, ընդ քեզ ասեմ, տուր ինձ պատասխան,
Ընդէ՛ր ոչ պահեցեր զվարդն իմ պատուական,
Որ է ամէն ծաղկանց սալվար ու սուլթան,
Գունովըն գեղեցիկ հոտ անմահութեան:

Քակի քո ամուր պատդ, դառնաս աներակ,
Չորնա ճողդ ու տերևոյ ծառոցըդ շիտակ,
Ամէն ոտըն խաղա ի քեզ համարձակ,
Վերնա քու ու քանճար ամէն կանաչ տակ:

Ակո՛ւնք յորդախաղացք, մի՛ գնայք առաջ,
Ծառե՛ր, թօթափեցէ՛ք զտերև ձեր կանաչ,
Խօսիմ պարզ և յիտակ, ասեմ անամաշ,
Քանզի տարան յինէն զսիրելին իմ քաջ:

Զիմ վարդն ի քէն տարան ւ արին զիս շիւար,,
Առին ըզլոյս աշացըս, տիրեաց ինձ խաւար,
Ըզտիւ և ըզգիշեր ողբամ անդադար,
Դարձեր եմ մաղասկաթ և չունիմ դըրար:

Ղինի թէ այգեգործն արար զայս ընդ իս,
Տարեալ ըզվարդըն յինէն ցաւեցոյց զհոգիս.
Այլ զնա ոչ տեսանեմ զինչ լինամ գերիս,
Փոխան ուրախութեան, ողբ ասեմ վարդիս:

Վախեմ հողմըն սաստիկ ելաւ ահագին,
Վասն այն թօթափեցաւ տերևըն վարդին,
Եւ կամ խորշակահար տապըն արևին
Եհար թարշամեցոյց ըզգեղըն քոյին:

Կարծեմ եթէ ծաղկունքն արին հետ ինձ քէն,
Տարեալ հեռացուցին ըզվարդըն յինէն,
Եւ կամ կարկուտ եկաւ սաստիկ ամպեղէն,
Եհար զնա անողորմ, կտրեաց ի թըփէն:

Ծաղկունքն ամէն ասեմ նորա միաբան,
Եթէ քընաւ չունիմք ի վարդէն կուման,
Մեզնէ քեզ թասալլու է հազար տաստան
Ազ մա նագահ ուրթ սըռի ու փինհան¹:

Պլպուլըն վերացաւ ի յօթըն թևով,
Ասաց թէ հարցանեմ թոչնոցըն սիրով,
Եթէ գիտեն նոքա, ասեմ ինձ փութով,
Թէ չէ հանեմ յաչացս արտասութ քան զծով:

Թոչո՛ւնք, այսօր գիտե՛ք, թէ զինչ գործեցաւ,
Զի վարդըն վալելուչ յայգոյն վերացաւ,

¹ Մեզնից համկարծ զնաց գաղտնի ու ծածուկ (պ.):

Միթէ տեսել էք դուք, լսել էք համբաւ
Կամ գողըն գողացաւ կամ զի՞նչ տիրեցաւ:

Ասէն թէ՛ արարիչ տէրըն գիտակ է,
Ամէն ծածուկ սրտի նա տեսանող է,
Քո վարդըն չենք տեսեր, աստուած վկայ է,
Գընա, շրջիր յայլ տեղ և զնա որոնէ:

Պլպուլն դառնացաւ, ասաց՝ Զինչ լինիմ,
Գիշերն մինչև ի լոյս մըտօք ես տանջիմ,
Վախեմ առանց վարդիմ յանկարծ մեռանիմ,
Կարօտով բաժանեալ ի հողն իջանիմ:

Թէ զարարածս ամէն վարդիմ փոխան տան,
Նա ինձ անարգ թըրի՛ ոչինչ, անպիտան
Կամ դասս երգեցողաց երածըշտական
Քաղցրիկ եղանակեն, ինձ գուժ է և գան:

Ո՛ր տարան, վա՛րդ, ըզքեզ կամ ո՛ր թաքուցին,
Զիարդ մոռանամ ես ըզսէրըն քոյին,
Խոցեցաւ սիրտս ու լերդըս կըսկծագին,
Ծաղկունքըն հաւասար այսօր թառամին:

Իմ կեանքս է գէմ երազ, ես՝ յերերմնի
Եւ լոյսն արեգական ինձ խաւար թըրի,
Դիժար և դառնութեամբ ատորքս անցանի,
Որ և ի թիւ կեանքս իմ ոչ անկանի:

Վարդէն բաժանեցայ ողորմ ու լալի
Եւ բան մարգարէիմ առ իս կատարի,

Քանզի հաւալասան եմ յանապատի,
Եղէ եւ որպէս բու ի յաւերակի:

Եկեալ այգեգործին մըխիթարեաց զնա,
Ասաց՝ Մի լար, պլպուլ, քո վարդըն կուգայ,
Եկեալ է մանուշակ վարդին փիատայ,
Թուրայ խապար ամատ՝ սալամ ու տօվայ².

Իսկոյն ուրախացեալ և օրհնեաց ըզնա՝
Խաղաղութեամբ կենաս յաշխարհիս վերայ,
Այգի քո փըթըթի, ծաղկունք ի նմա,
Պարիսպըն նորոգի՝ ի մէջն բրքայ:

Ամէն արմատ և ճուղքըն դալարանան,
Առնուն շաղ ի յամպէն և պայծառանան,
Ծարծին քաղցրիկ հողմով վայելուչ շուշան՝
Եւ հոտըս տարածեն ի քիմըս մարդկան:

Ստեալ տարան զնամակն ի դուռն վարդին,
Հագրէվարդին դիմաց կարդացող բերին.
Կանգնաւ ի վերայ ոտաց և թուղթն ի յափին,
Ընթերցաւ բարձրաձայն ի լուր ամենին:

«Քեզ ողջոյն գրեմ ես, սրտով սիրելի
Եւ հարցանեմ յանձնէդ, ով երանելի,
Յուսամ ես առ աստուածն ամենայնի,
Որ նմարատ մարմնով ես դու կենդանի»:

² Քեզ լուր եկավ, ողջոյն ու մաղթանք (պ.):

Զօրըն բազկատարած կամ ի յաղօթի՝
Խնդրեմ ի յաստուծոյ քո կեանքն լերկարի
Եւ աջն անեղական լինի հովանի,
Ներքին և արտաքին չարն ի քէն փախչի:

Ծաղկանցն ամենայնի գլուխըն դու ես,
Որպէս զարքայ և տէր ամենի տիրես,
Գունովդ վայելուչ, հոտովդ անուշ ես,
Յամէն առաւօտու քան զարե փայլես:

Շրանի այն պահուն, որ տեսանեմ զքեզ,
Զի դու ես բընութեամբ անարատ և հեզ,
Խոնարհաբար հեռուստ երկրպագեմ քեզ
Եւ ըզդարձ քո խընդրեմ, քաղցրացի՝ր առ մեզ:

Թէ զիմ ըզգաստութիւնըս հարցանես դու,
Չունիմ խելք ու բասար՝ ի ոչ իմաստութիւն,
Չառնում դուր և դադար և ոչ շինեմ բուն,
Նադարամ թաղաթ, նա եք մըսխալ խուն՝:

Զի առանց քո տեսող եմ ես երերուն,
Գիշերըն քուն չի գար, այլ կենամ յարթուն,
Նեղեալ և փըղձըկիմ, երբ լինի գարուն,
Հալեր եմ ու մաշեր ի քո կարօտուն»:

Վարդըն պատասխանի նորա թըղթուն տայ,
Ասաց՝ Բազում ծաղկունք առաքեմ առ նա,

* Չունեմ զորություն, ոչ մեկ մսխալ արյուն (պ.):

Որ զարդարեն լերինք, դաշտք, զամեն սահրայ,
Ի հոն ուրախութեամբ պուլպուլըն կենայ:

Ինձ գնալու ատեն այլ անպատեհ է,
Պլպուլըն սակաւիկ միթէ համբերէ,
Թէ կատարեալ իւր սէրն ի հետ վարդին է,
Ասցէք թէ ի դրախտն ըզնա որոնէ:

Ուրախացաւ պլպուլն ընդ ասել քանին.
Ասաց թէ՛ Աւետիք ինձ այսօր բերին.
Զիմ գեղեցիկ ըզվարդս ալվի ինձ բերին,
Զէ արարածս ամեն կարմիր վարդին գին:

Յորժամ արևն ի խոյն եկեալ ժամանեաց,
Ամպ ի վերուստ ի վայր յանկարծ որոտաց,
Բուսան ծաղկունք լերկրի և ազգըս ազգաց,
Վարդըն չէր ի միջին, պլպուլն որոնեաց:

Յետոյ տեսաւ զկանաչ տերևըն վարդին
Այլ պատուական պայծառ որպէս առաջին,
Վարդն էր կարմիր զգեցեալ որպէս ծիրանին,
Ծաղկունքն հաւասար երկըրպագեցին:

Պլպուլըն զայն տեսաւ ասաց. Գոհութիւն,
Յամենայն քերանոյ օրհնաբանութիւն,
Թագաւորին երկնից փառաբանութիւն,
Տեսայ աչօք ըզվարդն ի մէջ թըփերին:

Յիմար Աղթամարցի, գիւելքդ ժողովէ,
Զի սէրն այս աշխարհիս հաւսար փոշի է,
Փառք և ուրախութիւնս այս անցաւոր է,
Կենացըս կայ վնար, քանզի երազ է:

26

ՏԱՂ ԳԱՐՆԱՆ ԱՂԹԱՄԱՐՅՈՅ

Գարունն է բացվեր վարդն ի պաղշանին,
Քաղցր եղանակեն պլպուլն ու դումրին,
Սիրով են վառեալ ի կարմիր թըփին,
Կանաչ ու կարմիր տերև կու հագնին:

Գիճով եմ, գիճով, ցորեկս արևով,
Գիճով եմ, գիճով, գիշերս երազով:

Է՛ շամս ու դամար աստղ առաւօտին,
Պայծառ արեգակըն լուսով ի լին,
Լալ ակն ու գոհար ես դու մեծագին,
Ծիրանի ծաղիկ, գոյն մանուշակին:

Գիճով եմ, գիճով, ցորեկս արևով,
Գիճով եմ, գիճով, գիշերս երազով:

Դու նշդարենի ծաղիկ շուշանի,
Դու կանաչ բըրբայ ի մէջ շուկային,
Քաղաքն Խորթան ու Զինումաշին,
Խորասան բոլոր չէ՛ քո տեսող գին:

Գիճով եմ, գիճով, ցորեկս արևով,
Գիճով եմ, գիճով, գիշերս երազով:

Մոմեղէն մատունք, հոտ պալասանին,
Դու նուշ ու շաքար, տուփ անուշ խընկին,
Դու կարմիր խնձոր ի մէջ տերևին,
Ծաղկեալ բուրաստան և ցօղ արևին:
Գինով եմ, գինով, ցորեկս արևով,
Գինով եմ, գինով, գիշերս երազով:

Մարգարիտ պայծառ ես դու մեծագին,
Ակամբ զարդարեալ ի յոսկի սէնին,
Նունուֆար ծաղիկ, գոյն ըռահանին,
Մուրտ և բալասան, փափուկ շուշանին:
Գինով եմ, գինով, ցորեկս արևով,
Գինով եմ, գինով, գիշերս երազով:

Համառփիտ ծաղիկ ես բուրաստանին,
Բրաքիոն պայծառ ի յԱդին դրախտին,
Զօհալ մուշթարին, աստղ առաւօտին,
Զօհրայ լուսաբեր, դամար ու լուսին:
Գինով եմ, գինով, ցորեկս արևով,
Գինով եմ, գինով, գիշերս երազով:

Ծամս և արեգակն երկնային զընդին,
Թուխ ամպիդ. նման ցօղես անձրևին
Ծառ կանաչտերև՝ դու պտղով ի լին,
Բողբոջեալ ծաղկով ոստ արմատենին:
Գինով եմ, գինով, ցորեկս արևով,
Գինով եմ, գինով, գիշերս երազով:

Կընդրուկ և զըմուռ, խումկ ընդ հալուէին,
Քաղցր և ախորժակ համով շաքարին,
Ի յամէն դիհաց բըխէ ձեզ բարին
Եւ ձեզ հովանի նշան սուրբ խաչին:
Գիճով եմ, գիճով, ցորեկս արևով,
Գիճով եմ, գիճով, գիշերս երազով:

Պահապան լինի աջըն հայրենին
Եւ փրկէ զձեզ ի չար վըտանգին:
Գիճով եմ, գիճով, ցորեկս արևով,
Գիճով եմ, գիճով, գիշերս երազով:

27

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ՆՈՐԱՇԷՆ ՏՈՒՆ ԵՒ ԱՅԳԻ ՈՒՆԵՑՈՂԻ ԵՒ ԼԱԼՈՒ

Յամէն առաւօտ և լոյս
Գաբրիէլն ասէր հոգոյս.
«Արի՛, ե՛լ ի յայս այգոյս»,
Այս իմ նորատունկ այգոյս:

Քար եմ քերէր սարերոյս,
Փուշ եմ կրէր ձորերոյս.
Պատ եմ բոլորէր այգոյս,
Կասեն՝ թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Ինչպէ՞ս ելնեմ ի յայգոյս,
Գէմ չար փուշ կայ պատերոյս:
Ջուր եմ քերեր լեռներոյս,
Աղբիւր եմ շիներ այգոյս,
Դեռ չեմ խըմեր ի ջրոյս,
Կասեն, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Ուռ եմ տընկեր այս այգոյս,
Ջտակն եմ ջրեր այս տընկոյս,
Դեռ չեմ կերեր ի պըտղոյս,
Կասեն, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:
Այս իմ [նորատունկ այգոյս]:

Հընձան եմ շիներ այգոյս,
Կարաս եմ թաղեր գինոյս,
Դեռ չեմ խմեր ի գինոյս,
Կասեն, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:
Այս իմ նորաշէն տներ[ոյս]:

Տուն եմ շիներ մէջ այգոյս,
Ոսկով նաշխած չարտըխնուս,
Դեռ չեմ վալլեր շենքերոյս,
Կասեն, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:
Այս իմ [նորաշէն տներոյս]:

Վարդ եմ տնկեր այս այգոյս,
Կարմիր 'ւ ըսպիտակ վարդոյս,
Դեռ չեմ գիտուն առեր զվարդոյս,
Կասեն, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:

Ծաղիկ եմ տընկեր այգոյս,
Կանաչ ու դեղին ծաղկոյս,
Դեռ չեմ գիտն առներ ծաղկոյս,
Կասեն, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»:
Այս [իմ նորաշէն տներոյս]:

Գաբրիէլն եկաւ հոգոյս,
Յահէն կապեցաւ լեզուս,
Խաւրաւ աչերս ի լալոյս,
Աւա՛ղ իմ կարճ արևուս,
Կասեն, թ' [«Արեկ, ել այգոյս»]:

Առին գհոգիս ի մարմնոյս,
Հանեցին զիս յիմ այգոյս,
Մահ է, որ ելնեմ այգոյս,
Այս իմ նորաշէն տներոյս:

Ուորն կանաչ է այգոյս,
Որթն բացեալ է տընկոյս,
Խաղողն գոյնըզգոյն այգոյս,
Ծառեր-տունկըն շատ՝ այգոյս,
Կաս[են, թ' «Արե՛կ, ե՛լ այգոյս»]:

Պուլպուլըն կանչէ այգոյս
Առաւօտէն մինչ ի լոյս,
Յօղն իջանէ ի յայգոյս
Յամէն առաւօտ և լոյս:

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ն

ԽՄԱՍԳՐԻ ԿՈՂՄԻՏ

Հանգուցյալ գրականագետ Մայիս Ավդալբեգյանը ներկա ժողովածուն կազմել է Գրիգորիս Աղթամարցու ստեղծագործությունների իր իսկ աշխատասիրությամբ լույս ընծայված քննական-Քամեմատական Ռատարակության (Երևան, 1963) Ռիմնական բնագրերից: Իսկ այդ Ռատարակության լուրաքանչյուր բնագիրը պատրաստելու Ռամար, ինչպես արձանագրել է Մ. Ավդալբեգյանը, «իբրև սկզբունք Ռիմք է ընդունվել մեկ ձեռագիր. մյուսները Ռամեմատվել են Ռիմնական բնագրի Ռետ. տարբերությունները նշված են տողատակին» (էջ 102): Հիմնական բնագիր այդ «մեկ ձեռագիրը» որպես կանոն եղել է ամենաՌիմ թվակիր գրչությունը: Սա նշանակում է, որ սույն գրքի մեջ գետնդված տաղերը ներկայացված են ձեռագրական մեկ տարբերակի ընձեռած տվյալներով, դրա գրչական որոշ աղճատումներով Ռանդերձ:

Հաշվի առնելով մասսայական ընթերցողի պահանջները և ի Ռարգանս Մ. Ավդալբեգյանի Ռիշատակի, գիրքը խմբագրելիս, այդ աղճատումները նվազագույնի Ռասցնելիս մտադրությամբ՝ Ռարկ Ռամարվեց կատարել Ռետկյալ անՌրածելտ փոփոխությունները.

ա) Վերականգնված է «Գանձ Ուռնկարու սուրբ նշանին» ստեղծագործության տների կրկնակը, որ քննական Ռատարակության մեջ նշված էր սոսկ «Երկրպա.» Ռամառոտագրությամբ:

բ) Ելնելով կոնկրետ տաղերի Ռանգավորման, տաղաչափական և այլ առանձնաՌատկություններից, Ռիմք ունենալով քննական Ռատարակության տարբերակային առավել ճշգրիտ ընթերցումները՝ ուղղվել են այն մի քանի շեղումները, որոնք Ռաստատապես գրչական ընդմի-

Ջարկություններ ու աղճատումներ են և շատ հեռու՝ հեղինակային ձևեր
լինելու հավանականությունից:

գ) Ժողովածուն համալրվել է թուրքերեն ու պարսկերեն տողերի
թարգմանություններով, որոնք բերվել են ըստ Հ. Աճառյանի և Բ. Չու-
գասյանի վերծանումների:

դ) Սակավ դեպքերում վերանայվել է կետադրությունը:

Վ. Ն եր ս ի ս յ ա ճ

ԲԱՌԱՐԱՆ*

Ալէմ— գիտում, գիտնական, ուսյալ

Ամբէր— տե՛ս ամպար

Ամպար— մածուցիկ բուրումնավետ օծանելիք

Աշըղ— սիրահար

Ապի հայաթ— կենդանության ջուր, անմահական ջուր

Բասար— խելք, բանականություն

Բըռքայ— տե՛ս բրքայ

Բրկա— տե՛ս բրքայ

Բրքայ— լճակ, ավազան

Դրախա— ծառ, պարտեզ

Եաղուր— տե՛ս յաղուր

Զար— ողբ ու կոծ

Զէնէհար— պաշտպանություն, ապահովություն, փրկություն, ապաստան

Զըմպուկ— տե՛ս սիւմպիլ

Զընճիլ— շղթա

Զնտան— բանտ, զնդան

Զօհալ— Երևակ մոլորակը

Զօհրայ— Արուսյակ մոլորակը

Հոահ— տե՛ս ոահ

Հոանկ— տե՛ս ոանկ

* Բառարանը կազմել է Բ. Լ. Չուգազյանը:

Թաճ— թագ

Թառ— դալար, փափուկ, թարմ, թաց, խոնավ

Թասալլու— մխիթարանք

Թիր— նետ

Թուրիճ— տե՛ս թուրիճ

Թուրիճ— նարնջի մի տեսակ

Լալ— թանկարժեք կարմիր քար, սուտակ, կարկեճաճ ,

Լատիֆ— վալելուշ, քնքուշ, փափուկ

Խամար— տե՛ս դամար

Խանչար— դաշույն

Խուրտ— մանր, փոքրիկ

Խուրտ ու մուրտ— ջարդ ու փշուր

Կաճ ու պէկաճ— ժամանակ ու անժամանակ, ժամ ու անժամ

Կամկար— կամակար, փափագիճ հասնող, երջանիկ, բախտավոր, անձ-
նիշխան

Կուլ— վարդ, ծաղիկ

Կուման— կարծիք, կասկած

Հազար— տե՛ս հազերի

Հազար տաստան— սոխակ

Հազրէվարդ— ծաղկի անուն

Հազերի— պատրաստակամ, ներկայություն

Հազրի— տե՛ս հազերի

Հայիֆ— ափսոս, ավաղ

Հասրաթ— տրտմություն, կարոտ, փափագ, տենչանք

Ղազալ— սիրերգ, տաղ, գազել

Ղալատ— սխալ, սխալանք

Ղալմուղ— կալմիկերեն

Ղամար— լուսին

Ղանտ— շաքար, ալյաբանդեն՝ քաղցր

Յ Գրիգորիս Աղթամարցի — 118 —

Ղարդ լինել— ջրասույզ լինել, խեղդվել

Ղըրար— հանգիստ, դադար

Ղումրի— տատրակ

Ղուսայ— վիշտ, մտատանջություն

Ղօճճայտըհան— կոկոնաքերան

Ճագայ— պատիժ

Ճուտայ— անջատ, զատ, ջոկ

Ճօհար— գոհար

Մարճան— բուստ՝ ծովային բույս, որ քարի պես է

Մէհրապ— հեթանոսական տաճարի, հետագայում նաև մզկիթի ավագ սեղանը, կամարակապ որմնախորշը, որտեղ կանգնում և աղոթում են

Մըրդի սահար— առավուտյան թռչուն՝ աքաղաղ, սոխակ, տատրակ

Մըրդ— տե՛ս մըրդի սահար

Մէստան— հարբած, գինով

Մէտրասայ— դպրոց, ուսումնարան

Մուշթարի— Լուսնթագ մոլորակը

Մուշթուլուխ— ուրախ լուր, ավետիս

Մուշկ— օժանելիք, որ ստացվում է այծյամի պորտից

Մուրտ— տե՛ս խուրտ ու մուրտ

Մուրտ— անթառամ ու հոտավետ մի ծառ

Յաղութ— հակինթ

Յատապ— տանջանք, չարչարանք, պատիժ

Յիսա— Հիսուս

Նատար— հալացք, ակնարկ

Նատար առնել— աչքով տալ

Նաֆայ— մուշկի պատիճը՝ մշկայծյամի հոտավետ պորտը

Նաֆայի թաթար— թաթարական նաֆա (տե՛ս)

Ներկիզ— նարգիզ, նարկիս

Նուման— կակաչ, հարսնուկ

Նօ— մոր

Շահ պղպուլ— սոխակների թագավոր

Շամս— արև, արեգակ

Շատլըխ— ուրախություն

Շարապ— խմիչք, գինի

Շէմս— տե՛ս շամս

Շէքեր— շաքար

Շիրին— քաղցր, ամուշ

Շմշատ— տոսախի ծառ կամ թուփ

Տրադ-որադ— թերթ առ թերթ

Չարտըխ— չարդախ, քառասուն շինվածք

Չինար— սոսի

Չինի— հախճապակի

Պաղչա— փոքր պարտեզ

Պէկաֆ— տե՛ս կաֆ ու պէկաֆ

Պէհալ— ամուծ, թույլ, ամտրամադիր

Պէուշ— ուշաթափ

Պրքայ— տե՛ս բրքայ

Պօստան— պարտեզ, ծաղկամոց, բուրաստան

Ջօհար— տե՛ս ճօհար

Քահ— ճանապարհ, ուղի

Քահան— տե՛ս ռէհան

Քանկ— գույն, երանգ

Քաւան— սահուն, ընթացող

Քաւանդ— գաբի, ունանդ, խավրժիլ

Քէհան— շահասպարան

Սադաֆ— գաղտակարա, մարգարտի խնցի

Սալվար— գլխավոր, հրամանատար, վեհապետ

Սալվի— մոճի, կիպարիս

Սախտեալ— պատրաստված, կառուցված

Սահրա— դաշտ, անապատ

Տ՝

Մանուպի— ճանդամ, սանդալ ծառը, որ հոտավետ փայտ ունի
Սապահ— առավոտ, արշալույս
Սապապ— պատճառ, առիթ
Սար— գլուխ, գագաթ
Սարդ (սադր)— ծառի ամուռ
Սէնի— մատուցարան, ափսե
Սէլվի— տե՛ս սալվի
Սէյրան— պտույտ, զրոսանք
Սիասաթ— դիվանագիտություն, բանիմացություն
Սիճուրբար— բարդիի մի տեսակ, իտալական սոճի
Սիւմպիւ— հակիհնթ, ճարդոս, ցորենի հասկ
Սուշ— հանցանք, մեղք
Սուրաթ— դեմք, երես

Տայու— սիրամարգ
Տապարզի— բյուրեղ շաքար՝ սպիտակ, շատ քաղցր
Տըհան— բերան. տե՛ս փուստատըհան և դոմճալտըհան
Տուրի— իբր արքայության կամ դրախտի ծառերից մեկի անունը
Տուշ— քուն ու երազ

Փարտա— վարագույր, քող, ծածկոց, շղարշ
Փեղամպար— պատգամաբեր, մարգարե
Փիատայ— հետիոտն
Փուստա— պիստակ
Փուստատըհան— պիստակաբերան

Քալամուլլահ— աստծու խոսքը՝ ղուրան
Քաման— աղեղ
Քաֆուր— աստծուն ուրացող, անհավատ

Օտարիտ— Փալլածու մուրաակը

Ֆըղան— ողբ, կոծ, աղաղակ
Ֆըրեաթ— աղմուկ, ողբ, վայնասուն
Ֆիղան— տե՛ս ֆըղան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գրիգորիս Աղթամարցի—Մայիս Ավդայեզյան 5

Ց ա ղ ե ր

1. Տաղ Գրիգորիսի Աղթամարցոյ է—Եղուկ ու Քազար մի վայ	16
2. Ի Գրիգորիս Աղթամարցոյ արարեալ ոտանաւոր զվարս Մարինոսի ճգնաւորին—Անծին և անըսկիզբն է Քայրն երկնային	18
3. Տաղ Աստուածատուր Խաթայեցուն ի Գրիգորիս կաթողիկոսն Աղթամարցոյ—Վաճառական մի Քայ և յոյժ ճարտասան	28
4. Տաղ Աստուածատուր Խաթայեցուն—Գովենք ըզվկայն արի	34
5. Տաղ վարդին և պլպուկին ի Գրիգորիս կաթողիկոսն Աղթամարցոյ ասացեալ—Ծաղկունքն ասեմ' Հերիք արա . . .	35
6. Գանձ Ուղղակարու սուրբ ճշանդին—Գերակատար աստուած Բամայնի	42
7. Մեղեդի ազնիւ—Խոստովանիմք զՄիածին	50
8. Նորին Գրիգորիսի Աղթամարցոյ ասացեալ—Մարմինս ըզոգիս գրկէ	54
9. Ի Գրիգորիս կաթողիկոսն—Գանգատ առնեմ սիրով քեզ	55
10. Տաղ անուշ—Այբէն մինչև ի Քէն քենէ զանգատիմ ես . .	57
11. Ի Գրիգորէ Աղթամարցոյ զովասանութիւն Յովսէփ վարդապետի—Գովեալ սուրբ Քայր ոմն յարակայ	59
12. Տաղ Աստուածածնին յԱղթամարցի Գրիգորիսէ ասացեալ—Անեղին տաճար	60

13. Տաղ սուրբ Աստուածածինն ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ Աղթա- մարցոյ ասացեալ— Արքային փակեալ պարտեզ	62
14. Ըստ աճուան երգողին ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ— Տապաճակ կազմեալ աճիտու	68
15. Տաղ Աղթամարցոյ ասացեալ է— Արեգակն արդարութեամ 16. Ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ Աղթամարցոյ ըստ աճուան երգո- ղին— Գովեմ ըզբեզ մարմնով հրեշտակ	71 72
17. Նորին Գրիգորիս կաթողիկոսի ասացեալ— Դու ես լԱղինայ դրախտէն	74
18. Նորին Գրիգորիսի ասացեալ— Արեգակնափայլ գեղով լի լու- լին ի տասնութընգէ	76
19. Նորին Գրիգորիս կաթողիկոսի ասացեալ— Աստուածանշկար պատկեր յօրինեալ ի յարարողէն	78
20. Նորին Գրիգորիսի ասացեալ— Դու դրախտ Եդեմայ տընկեալ յաճեղէն	79
21. Նորին Գրիգորիս կաթողիկոսի ասացեալ— Դու ես արեգակ, լուսին ի լրման	84
22. Տաղ Գրիգորիս կաթողիկոսի ասացեալ— մաքուր պատկերով նշման հրեշտակի	88
23. Աղթամարցի Գրիգորիս կաթողիկոսէ ասացեալ— Ահա այգիք մեր ծաղկեցան	91
24. Նորին Գրիգորիսի ըստ աճուան երգողին— Գարունն երեկ պլլպուլն յայգին	97
25. Նորին Գրիգորիսի ասացեալ— Յետ գընալոյ վարդին եկ պլպուլն յայգին	99
26. Տաղ գարնան Աղթամարցոյ— Գարունն է բացվեր վարդն ի պաղչանին	105
27. Տաղ ի վերայ նորաշէն տուն և այգի ունեցողի և լալու— Յամէն առաւօտ և լոյս	107

Հավելված

Խմբագրի կողմից	110
Բառարան	112

«ՀԱՅ ԲՆԱՐԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ»

ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ

Գրիգորիս Աղթամարցի

Ց ա ղ ե ր

**Серия «АРМЯНСКАЯ
КЛАССИЧЕСКАЯ ЛИРИКА»**

Григорис Ахтамарци

Стихотворения

(На армянском языке)

Издательство «Советакан грох»

Ереван — 1984

Խմբագիր՝ Ռ. Գ. Սարգսյան

Նկարիչ՝ Ն. Հ. Հակոբյան

Գեղ. խմբագիր՝ Գ. Խ. Գյուլամիրյան

Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Է. Ճանճապանյան

Վերստուգող սրբագրիչ՝ Մ. Գ. Ստեփանյան

ИБ 4583

Հանձնված է շարվածքի 22. 07. 88: Ստորագրված է տպագրության
11. 01. 84: Ֆորմատ $70 \times 108 \frac{1}{32}$: Թուղթ՝ տպագր. № 1: Տառատեսակ՝
«Նորք»: Տպագրություն՝ բարձր: 5,25 պայմ. տպ. մամ., 6,38 պայմ. ներկ.
թերթ., 4,05 հրատ. մամ.: Գինը՝ 55 կոպ.: Պատվեր 1348: Տպաքանակ՝
20000:

«Սովետական գրող» հրատարակչություն, Երևան—9, Տերյան 91:

Издательство «Советакан грох», Ереван-9, ул. Теряна, 91:

ՀՍՍՀ հրատարակչությունների, պոլիգրաֆիայի և գրքի առևտրի
գործերի պետական կոմիտեի Հակոբ Մեղապարտի անվան պոլիգրաֆ-
կոմբինատ, Երևան—9, Տերյան 91:

Полиграфкомбинат им. Акопа Мегапарта Госкомитета по делам
издательств, полиграфии и книжной торговли Арм. ССР, Ереван-9,
ул. Теряна, 91.